

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Petra Pémová

K problematice překladu odborného textu

On Professional Text Translation

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Danuše Oganesjanová, CSc.

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala své vedoucí diplomové práce PhDr. Danuši Oganesjanové, CSc. za její cenné rady a zpětnou vazbu, dále za její čas, ochotu a neustálou podporu, kterou mi prokazovala nejenom po celou dobu zpracovávání práce, nýbrž i během mého studia. Velmi si vážím její vstřícnosti a laskavosti.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 23. srpna 2015

.....

Petra Pémová

Klíčová slova (česky):

Explicitnost, implicitnost, posun k implicitnímu/explicitnímu vyjádření, kondenzační prostředky (kondenzátory), predikační sevřenost výrazu, dynamika výrazu, verbonominální obraty, kontrastivní analýza, translatologická analýza, odborný styl.

Klíčová slova (anglicky):

Explicitness, implicitness, shifts of implicitness and explicitness, condensation devices, predicative tightness of expression, expression dynamics, verbo-nominal expressions, contrastive analysis, translation analysis, scientific style of writing.

Abstrakt (česky):

Diplomová práce sleduje zvláštnosti syntaktické výstavby ruských a českých textů politologicko-historického charakteru. Autorka vychází ze skutečnosti, že ruské odborné texty jsou predikačně sevřenější než odborné texty české a tuto skutečnost ve své diplomové práci ověřuje. V oblasti predikační sevřenosti byl proveden kvantitativní výzkum českých a ruských původních i překladových textů politologicko-historického charakteru. Kritérii pro výběr textů byly tematická blízkost, dále časové hledisko vzniku textů, existence překladu a minimální požadovaný rozsah o délce 5 000 slov, který však byl u původních textů rozšířen na 7000 slov a u překladových textů na 9 000 slov. Poté byla provedena translatologická analýza z hlediska použitých kondenzačních prostředků a jevů blízkých jako jsou dynamika výrazu, jeho implicitnost a explicitnost. Samotná kontrastivní analýza využitých kondenzačních prostředků v českých i ruských textech vychází z klasifikace M. Jelínka. Získané výsledky potvrzují skutečnost, že ruské politologicko-historické texty jsou predikačně sevřenější a vyznačují se frekventovanějším užitím rozmanitějších kondenzátorů než české politologicko-historické texty. V diplomové práci se rovněž podařilo dokázat, že verbum finitum v českých textech je dynamičtější a oproti ruštině je jeho dějovost vyšší. Ke stejným závěrům dochází autorka i po kvantitativní translatologické analýze verbonominálních výrazů.

Abstract (in English):

The work in this diploma contains the special syntactic structural features of Russian and Czech historical and political science texts. The author of the work takes as a theoretical starting point the principle that Russian scientific texts use more condensed forms of expression than Czech scientific texts, and uses evidence in this diploma to verify the truth of this principle. Quantitative research was carried out to test this theory via examination of Czech and Russian historical and political science texts in both original and translated forms. The original criteria for the choice of texts used was thematic closeness, time period of text creation and a minimum length of 5,000 words. This criteria was later expanded to 7,000 words for original texts and 9,000 words for original texts and their translations. In addition to this a translation analysis was carried out concerning condensation devices, expression dynamics and the implicitness and explicitness of the text. The contrastive analysis of applied condensation devices of Czech and Russian texts adheres to the classification framework of Czech linguist Milan Jelinek. The results of the author's analysis confirm that Russian political science and historical texts reach higher predicative tightness of expression and use

more various condensation devices which are also more frequently used in this type of Russian texts in comparison to Czech historical and political science texts. This diploma work also helped to prove that a finite verb in Czech texts is more dynamic in comparison to Russian texts and its expression of motion is higher in the Czech language. The same results are achieved after the quantitative translation analysis of verbo-nominal expressions.

OBSAH

1.	ÚVOD	10
2.	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
2.1	OBEČNÁ CHARAKTERISTIKA ODBORNÉHO STYLU	12
2.2	TRPNÝ ROD	14
2.3	VYJÁDŘENÍ DĚJOVOSTI	15
2.4	SYNONYMIE	16
2.5	EXPLICITNOST A IMPLICITNOST	18
2.6	REDAKCE TEXTŮ ODBORNÉHO FUNKČNÍHO STYLU	20
2.7	KONDENZÁTORY A KOHERENCE	20
2.8	KONDENZACE VĚTNÝCH SCHÉMAT Z OBEČNÉHO POHLEDU	24
2.8.1	Nasycenost výrazu	24
2.8.2	Sevřenost výrazu	25
3.	EMPIRICKÁ ČÁST PRO PREDIKAČNÍ SEVŘENOST VÝRAZU	27
3.1	VÝBĚR ZKOUMANÉHO MATERIÁLU	27
3.2	KONTRASTIVNÍ ANALÝZA PŮVODNÍCH ČESKÝCH A RUSKÝCH TEXTŮ Z HLEDISKA PREDIKAČNÍ SEVŘENOSTI	28
3.2.1	Výsledky kvantitativní analýzy	28
3.2.2	Závěry: tendence z hlediska implicitního a explicitního vyjadřování v originálních textech	31
3.3	KONTRASTIVNÍ TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA RUSKÉHO ORIGINÁLU A ČESKÉHO PŘEKladU Z HLEDISKA PREDIKAČNÍ SEVŘENOSTI	33
3.3.1	Překlad verba finita (VF)	33
3.3.2	Překlad přechodníkového kondenzátoru (PřK)	36
3.3.3	Překlad participiálního kondenzátoru (PaK)	38
3.3.4	Překlad infinitivního kondenzátoru (IK)	40
3.3.5	Překlad substantivního kondenzátoru (SK)	42
3.3.6	Překlad adjektivního kondenzátoru (AdjK)	45
3.3.7	Posuny k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v překladu do češtiny a souhrnné výsledky	47
3.4	KONTRASTIVNÍ TRANSLATOLOGICKÁ ANALÝZA ČESKÉHO ORIGINÁLU A RUSKÉHO PŘEKladU Z HLEDISKA PREDIKAČNÍ SEVŘENOSTI	51

3.4.1	Překlad verba finita (VF)	51
3.4.2	Překlad přechodníkového kondenzátoru (PřK)	54
3.4.3	Překlad participiálního kondenzátoru (PaK)	55
3.4.4	Překlad infinitivního kondenzátoru (IK).....	57
3.4.5	Překlad substantivního kondenzátoru (SK).....	58
3.4.6	Překlad adjektivního kondenzátoru (AdjK)	61
3.4.7	Překlad adverbialního kondenzátoru (AdvK).....	64
3.4.8	Posuny k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v překladu do ruštiny a souhrnné výsledky	65
3.5	DYNAMIKA VÝRAZU Z HLEDISKA PASIVNÍ/AKTIVNÍ FORMY SLOVES.....	68
3.6	DYNAMIKA VÝRAZU Z POHLEDU UŽITÍ VERBONOMINÁLNÍCH SPOJENÍ.....	69
4.	ZÁVĚR.....	72
5.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	75
6.	SEZNAM ZKRATEK.....	78
	PŘÍLOHY A–F (SAMOSTATNÁ PŘÍLOHA K DIPLOMOVÉ PRÁCI)	I

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Koncovky přechodníku přítomného a minulého v českém jazyce.....	23
Tabulka 2: Koncovky přechodníku přítomného a minulého v ruském jazyce	23
Tabulka 3: Kontrastivní analýza originálních textů (5 000 slov)	29
Tabulka 4: Kontrastivní analýza originálních textů (7 000 slov)	29
Tabulka 5: Kontrastivní analýza originálních textů (9 000 slov)	30
Tabulka 6: Kontrastivní analýza originálních textů (14 000 slov)	31
Tabulka 7: Kontrastivní analýza originálních textů – rozdíl ve využití kondenzačních prostředků souhrnně	32
Tabulka 8: Použití kondenzačních prostředků v textech N. A. Naročnické	48
Tabulka 9: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v textech N. A. Naročnické (překlad do češtiny).....	49
Tabulka 10: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v textech N. A. Naročnické (vč. nulových ekvivalentů).....	49
Tabulka 11: Nulový posun v textech N. A. Naročnické	50
Tabulka 12: Použití kondenzačních prostředků v textech O. Krejčího.....	66
Tabulka 13: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v textech O. Krejčího (překlad do ruštiny).....	66
Tabulka 14: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v textech O. Krejčího (vč. nulových ekvivalentů)	67
Tabulka 15: Nulový posun v textech O. Krejčího	68
Tabulka 18: Užití pasiva	69

1. Úvod

Cílem diplomové práce je sledovat na vybraných vzorcích zvláštnosti syntaktické výstavby ruských a českých odborných textů, a to v oblasti predikační sevřenosti (kondenzace), dále jevů blízkých jako je dynamika výrazu, jeho implicitnost či explicitnost. V teoretické části budou na základě odborné literatury a odborných poznatků vymezeny a specifikovány základní zkoumané jevy. Empirická část bude zaměřena na analýzu těchto jevů v textech politologicko-historického charakteru, na jejich popis včetně frekvence výskytu v analyzovaných textech a rovněž na jejich klasifikaci. V závěru budou shrnuty a zobecněny lingvistické a translatologické poznatky plynoucí z provedeného výzkumu.

Diplomová práce si klade za cíl přinést nové poznatky k teorii překladu ruského a českého odborného textu (s platností pro texty politologicko-historického charakteru) a potvrdit či vyvrátit hypotézu, že ruský odborný text je i v případě politologicko-historických textů predikačně sevřenější než české politologicko-historické texty.

Odborné texty se vyznačují syntaktickou sevřeností (kondenzací) a v případě ruských odborných textů je tato charakteristika ještě výraznější. Jako příklad této skutečnosti uvádím citaci – hypotézu, ze které je možné v diplomové práci vycházet, a na základě provedených analýz tak dojít k určitým závěrům, samozřejmě s platností pro politologicko-historické texty.

„Mezi syntaktickými tendencemi, které jsou charakteristické pro odborný funkční styl, nutno na prvním místě jmenovat tendenci k syntaktické kondenzaci...“ (JELÍNEK, 1963, s. 71). „Realizují ji syntaktické prostředky kondenzační (kondenzátory), jimiž rozumíme, opírajíce se o teorii V. Mathesia a J. Vachka, prostředky vyjadřující člensky to, co by bylo možno vyjádřit větou, obyčejně vedlejší.“ (JELÍNEK, 1963, s. 71).

Základní podmínky pro výběr zkoumaného materiálu byly tři. Jednalo se o hledisko:

- 1) obsahové – texty tematicky blízké (shodné);
- 2) časové – texty současné, vydané po roce 2000;
- 3) překladové – existence původního českého textu přeloženého do ruštiny a původního ruského textu přeloženého do češtiny.

Souhrnně můžeme říci, že bude proveden empirický výzkum v následujících krocích:

- 1) kvantitativní výzkum v oblasti predikační sevřenosti (kondenzace) českých a ruských původních textů politologicko-historického charakteru;
- 2) kvantitativní výzkum v oblasti predikační sevřenosti českých a ruských překladových textů politologicko-historického charakteru;
- 3) translatologická analýza uvedených jevů a jevů, které s tím souvisí: dynamika výrazu, jeho implicitnost a explicitnost, a to jak v ruském originálu a jeho českém překladu, tak v českém originálu a jeho ruském překladu.

V otázce predikační sevřenosti výrazu bude pomocí kontrastivní analýzy primárně posuzováno, zda v přeložených textech došlo ke kondenzaci či dekondenzaci. V případě kondenzace bude klasifikována povaha kondenzačních prostředků (kondenzátorů), tj. zda se jedná o kondenzátory:

- přechodníkové;
- participiální;
- infinitivní;
- substantivní;
- adjektivní;
- adverbiální.

V diplomové práci bude provedena kontrastivní analýza původních odborných textů a jejich překladů. Ta se systematicky zabývá synchronním srovnáváním jazykových systémů a jejím cílem je nalezení shod a rozdílů na základě zvoleného modelu.

Cílem diplomové práce bude rovněž zjistit pomocí kontrastivní translatologické analýzy, zda je tato tendence dodržována i v odborných politologicko-historických textech přeložených do češtiny. Kontrastivní translatologická analýza bude použita rovněž u původního ruského odborného textu a jeho překladu z hlediska sevřenosti a nasycenosti. Výsledky budou porovnány s výsledky získanými při analýze textů původních.

V závěru diplomové práce dojde ke shrnutí a abstrakci získaných poznatků, a to jak v oblasti lingvistické, tak v oblasti translatologické.

2 Teoretická východiska

2.1 Obecná charakteristika odborného stylu

Odborný text může být na jedné straně čistě vědecky zaměřený, čímž se samozřejmě odlišuje od populárně naučného odborného textu, jehož charakteristika je pro nás spíše relevantní. Liší se způsob výkladu, populárně naučný text může více využívat didaktické a metodické prvky. Řídí se principem „vysvětlení neznámého prostřednictvím něčeho známého“. (Senkevič, 1984, s. 80). Populárně naučný text se vyznačuje logickým postupem při vysvětlování, emocionalitou, názorností a přehledností. Použitá lexika je spíše obecná než úzce profilovaná, neboť čtenáři populárně naučných textů ve většině případů nejsou odborníky pro danou oblast. Ačkoliv je odborný funkční styl nasycen odbornou terminologií a není snahou využívat v oblasti lexiky co nejvíce synonymních vyjádření, u populárně naučných textů to jistě tak zcela neplatí.

Hlavními rysy syntaxe odborných textů jsou neosobní vyjádření, syntaktická komprese neboli syntaktická kondenzace, snaha o vytvoření standardizovaných struktur, snaha o kondenzaci jazykového vyjádření, ekonomie řečových prostředků a stručný způsob vyjadřování (Senkevič, 1984, s. 160).

Syntaktické komprese je v ruském jazyce dosahováno pomocí jednočlenných vět (односоставные бесподлежащные предложения), jmenných konstrukcí, jmenných předložkových výrazů (предложно-падежные группы), přechodníků, participií (v češtině přídavných jmen slovesných), infinitivních konstrukcí a využitím slovesných podstatných jmen. Dále se jedná o široké využití souvětí podřadných, konstrukcí, kde došlo k desémantizaci slovesa a sloveso získalo sponový význam (глагол-связка), např.: осуществляться, являться, называться, наблюдаться aj. (Senkevič, 1984, s. 160). Mnohdy je přísudek v ruských odborných textech vyjádřen také nulovou sponou (нулевая связка).

Podřadná souvětí mohou svým charakterem sloužit k vyjádření složitých konstrukcí a vztahů, proto jsou typická i pro odborný funkční styl. Umožňují velice přesný a detailní popis. Spojovací výrazy podřadného souvětí rozděluje I. B. Golubová na:

- общеупотребительные (obecné) – charakteristické pro jakýkoli styl a
- книжные (knižní) – používané výhradně v knižních stylech (Golub, 1989, s. 182).

V odborném stylu převažují příčinné a podmiňovací vedlejší věty (společně tvoří 22 %). Naopak minimálně jsou využívány vedlejší věty časové (2,2 %) a místní (0,4 %). (Golub, 1989, s. 183). Vedlejší věty napomáhají nižšímu výskytu slovesných podstatných jmen či složitých genitivních řetězců, které by jinak v jednoduché větě byly použity.

Podle Senkeviče převažují v odborném textu věty jednoduché rozvité (простые распорстраненные предложения) a souvětí podřadná / věty vedlejší s podřadícími spojkami (сложноподчиненные союзные предложения). (Senkevič, 1984, s. 168). Častější využití souvětí podřadných lze vysvětlit na základě složitých a pevně propojených vztahů, které lze prostřednictvím těchto souvětí lépe vyjádřit. (Senkevič, 1984, s. 171)

M. N. Kožinová uvádí v odborných textech téměř stejný procentuální výskyt vět jednoduchých i složených (49,7 % a 50,3 %). Průměrný počet slov ve větě jednoduché je 20, ve větě složené 30. (Senkevič, 1984, s. 168). O. D. Mitrofanovová uvádí, že nejčastěji se v odborném textu setkáváme s větami s neurčitým podmětem (неопределенно-личные предложения) s tvarem slovesa třetí osoby množného čísla přítomného času, a to pro vyjádření obecně platných skutečností (84,5 %). Méně často se pak setkáváme s tvary budoucího (8,9 %) a minulého času množného čísla (6,6 %). (Senkevič, 1984, s. 168)

Vyjmenujme si další typy vět, s nimiž se podle Senkeviče v odborných textech setkáváme (Senkevič, 1984, s. 168–169).

- 1) věty se všeobecným podmětem (обобщенно-личные предложения) se slovesem ve tvaru první osoby množného čísla přítomného (31 %) nebo budoucího času (59 %),
- 2) neosobní věty (безличные предложения)
 - a) ve spojení modálního slovesa a infinitivu, např.: *Нужно найти кривую*;
 - b) s osobním/neosobním tvarem slovesa a použitím zvrtné částice -ся i bez ní; např.: *Требуется найти величину тока*;
 - c) ve spojení predikativního příslovce s příponou na -о a infinitivu, např.: *Необходимо различать стили речи и формы существования языка*.

Používání osobních zájmen v odborném funkčním stylu v ruštině ustupuje ve srovnání s používáním výše uvedených typů vět. Vyskytuje-li se přesto v ruských odborných textech sloveso v osobním tvaru, nejsou osobní zájmena rovněž použita. (Senkevič, 1984, s. 169)

Abstrakce a obecnosti se dosahuje prostřednictvím trpného rodu slovesa a jeho:

- konstrukcí s tvary příčestí trpného (причастные пассивные конструкции),
- trpných konstrukcí u zvratných sloves,

a to v případě, že původce děje není relevantní nebo je jeho původ zřejmý z kontextu, kdy je důležité podtrhnout dějovost, nikoli původce děje. (Senkevič, 1984, s. 169–170)

2.2 Trpný rod

Trpný rod může být v češtině tzv. opisný nebo zvrtný. Opisné pasivum je možné vytvořit od sloves předmětových, dochází ke spojení sloves být, mít nebo dostat a příčestí trpného. „Tzv. opisné pasivum v dnešní češtině splývá s predikátovými konstrukcemi, jejichž součástí je adjektivum a verbální komponent zastupovaný nejčastěji tvary slovesa „být“: Motor byl dobře promazán // promazaný (hov.).“ (Grepl, 1995, s. 324)

Reflexivní pasivum vzniká spojením slovesa a zvrtné částice se, např. Opravovala se tam auta. (Grepl, 1995, s. 324). Zajímavé je, že „u nepředmětových sloves nejde o pasivum, ale o anonymizaci agentu: Jde se; Sedí se (tam dobře).“ (Grepl, 1995, s. 324)

Také ruština rozeznává dvě formy pasiva. První mohou vytvořit přechodná nedokonavá slovesa, k nimž se připojí zvrtná částice -ся. Druhou formu tvoří krátké (jmenné) tvary trpných participií (краткие страдательные причастия).

V ruštině nabývají trpného významu nejenom výše uvedené slovesné formy. Odstín trpného vyjádření mají i plné formy trpného participa přítomného (читаемый) a minulého (прочитанный). Trpný význam mají i plné formy participia přítomného a minulého, které vznikly pomocí sufixu trpného rodu a postfixu -ся (-ущ (-ющ), -ащ (-ящ), -вш (-ш): читающийся (читавшийся).¹

Na trpný rod se v empirické části podíváme z hlediska sevřenosti a dynamiky výrazu. Budeme vycházet z teorie, že trpné tvary mají častější výskyt v ruštině než v češtině. Větší

¹ Zalog v ruském jazyce. *Enciklopedija Krugosvet* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <<http://www.krugosvet.ru/enc/lingvistika/zalog-v-russkom-yazyke>>.

frekvence činných tvarů (v češtině) dokazuje, že český text je dynamičtější a vyjádření je více dějové.

2.3 Vyjádření dějovosti

Se syntaktickým paralelismem nás prostřednictvím svých příkladů seznamuje také I. B. Golubová, která rozlišuje celkem sedm různých paralelních syntaktických konstrukcí s odlišným důrazem na vyjádření dějovosti – s různou mírou jejího zesilování a oslabování. (Golub, 1989, s. 189)

1. Použití verba finita	<i>Редактор прочитал рукопись и написал рабочую рецензию.</i>
2. Použití přechodníku	<i>Редактор, прочитав рукопись, написал рабочую рецензию.</i>
3. Použití participia	<i>Редактор, прочитавший рукопись, написал рабочую рецензию.</i>
4. Analytické slovesně-jmenné výrazy	<i>Редактор закончил чтение рукописи и приступил к написанию рабочей рецензии.</i>
5. Použití infinitivu	<i>Когда редактор прочитал рукопись, он смог написать рабочую рецензию.</i>
6. Použití slovesného substantiva (více slovesných substantiv)	<i>После прочтения рукописи редактор написал рабочую рецензию.</i>

Použití přechodníků a participií je funkčně příznakové. Dějovost je zdůrazněna v případech, kdy je sloveso užito ve finitním tvaru nebo v infinitivu (první a pátý příklad). Přechodníkový tvar (деепричастный оборот) vyzdvihuje vedlejší děj, participiální tvar (причастный оборот) zase subjekt stojící za uskutečněním děje. Infinitiv pouze děj zmiňuje, slovesná podstatná jména dějovost oslabují nejvíce a zmiňují pouze samotný fakt uskutečnění děje. (Golub, 1989, s. 190)

2.4 Synonymie

Synonymii můžeme v ruském jazyce nalézt u participiálních tvarů a vedlejších vět. Výraz s participiálním tvarem působí knižněji, vyznačuje se lakoničností a podtrhuje význam subjektu děje, ne samotný děj. Vedlejší věta je neutrální a soustřeďuje pozornost na dějovost. Tímto ale Golubová netvrdí, že bychom v psaném projevu měli používat výhradně participiální tvary (Golub, 1989, s. 190). Je třeba mít na paměti, že uvedené synonymní konstrukce jsou sice označovány jako synonymní, avšak jak jsme již uvedli, jemnější či výraznější rozdíly mezi nimi existují.

V případě přívlastkových vedlejších vět autor textu mnohdy sáhne k participiálnímu tvaru, aby se vyhnul nepříliš oblíbenému opakování řady těchto vedlejších vět za sebou, velice často uvozovanými spojkou „který“, což jistě může sehrát roli v námi analyzovaných textech a ovlivnit celkovou frekvenci výskytu pozorovaného jevu. Kladem je bezesporu skutečnost, že dojde k syntaktickému odlehčení věty, ale zároveň i ke zmiňovanému oslabení dějovosti.

Senkevič uvádí, že konstrukci s participiem lze nahradit souvětím podřadným s vedlejší větou přívlastkovou. Těch je ale v odborných textech využíváno méně než samotných participií, Senkevič uvádí 4,1 %. (Senkevič, 1984, s. 164)

Přechodníkové obraty mohou najít své synonymní ekvivalenty jak mezi souvětím souřadným, tak mezi souvětím podřadným. Výčet možných spojek je opravdu široký, proto uveďme jen namátkou příklady zmiňované I. B. Golubovou: когда, после, во время чего, чтобы и тд. (Golub, 1989, s. 192). Všechny části si opět zachovávají svůj význam, jenž musí mít autor textu, příp. překladatel, na zřeteli. Použitím spojek autor textu vztahy mezi jednotlivými skutečnostmi akcentuje a zexplicitňuje (Golub, 1989, s. 193).

Lakoničnost vyjadřují rovněž slovesná substantiva, proto je hojně vidáme v odborných textech. Jejich použitím dochází ke zpředměťování dějů a vlastností. Golubová zmiňuje roli redaktora textu, který může zasáhnout a jejich vyšší či nižší frekvencí ovlivňovat výsledné znění textu (Golub, 1989, s. 195). Konstrukce se slovesnými podstatnými jmény umožňují dosáhnout stručného a uceleného vyjádření, uvádí Senkevič. (Senkevič, 1984, s. 175)

U infinitivních konstrukcí chybí konkrétní gramatické kategorie, což má za následek, že výraz působí expresivnějším dojmem, než je tomu například u sloves ve tvaru finitním (Golub, 1989, s. 196). Expresivní (emocionální) jazykové prostředky nejsou charakteristickým znakem odborných textů, proto můžeme předpokládat, že se v námi analyzovaných textech budou vyskytovat v minimální míře. Golub dokonce uvádí přesná čísla a výskyt jednočlenných infinitivních a nominálních konstrukcí (инфинитивные и номинативные предложения) považuje za výjimky (1% výskyt). (Golub, 1989, s. 152)

Infinitivní a nominální konstrukce patří do skupiny jednočlenných vět, z nichž se v odborném textu můžeme ještě v malé míře setkávat s větami s neurčitým a všeobecným podmětem (неопределенно- и обобщенно-личные предложения), které tvoří 5,7 %. Věty s neurčitým podmětem jsou stylově neutrální a mohou být použity v jakémkoli stylu. Je u nich podtrhována dějovost a výraz nabírá na dynamice. Autor děje je naopak odsunut do pozadí. (Golub, 1989, s. 195)

Věty se všeobecným podmětem se od vět s neurčitým podmětem liší svou expresivitou. Sloveso má nejčastěji formu druhé osoby jednotného čísla (nejexpresivnější), příp. formu první nebo třetí osoby. Poslední zmiňovaná forma (sloveso ve třetí osobě) má nejbližší k větám s neurčitým předmětem, ale rozdíl je v tom, že děj má všeobecnou platnost, což můžeme v odborném stylu také pozorovat. (Golub, 1989, s. 157)

Dále jsou to neosobní věty (безличные предложения), které tvoří 4,8 %. (Golub, 1989, s. 152). Velmi často se u těchto vět objevuje přísudek ve formě infinitivu a modální slovesa s vyjádřením nutnosti nebo povinnosti. (Golub, 1989, s. 157)

Nejvíce jsou v odborných textech zastoupeny věty dvojčenné (88,3 % ze všech vět jednoduchých) – (Golub, 1989, s. 152). Typické pro odborný styl jsou věty s neurčitým podmětem (неопределенно-личные предложения) vyjádřené první osobou množného čísla (plurál autorský/skromnosti a plurál inkluzivní). Autor zahrnuje do řešení problematiky i samotného čtenáře.

Zmíňme ještě jeden typ vět, a sice neúplné (eliptické) věty (неполные предложения), které jako součást souvětí podřadného nebo souřadného umožňují vyhnout se neustálému

opakování výrazů, čehož využívá i odborný funkční styl (Golub, 1989, s. 161). Je důležité zde zdůraznit, že se jedná o součást souvětí, neboť existují i jiné eliptické věty a nedokončené výpovědi, které se naopak pro svou expresivitu v odborném stylu v žádném případě nepoužívají. Tuto skutečnost zmiňuje i Senkevič, podle něhož elipsa napomáhá kompresi a stručnosti. (Senkevič, 1984, s. 161)

2.5 Explicitnost a implicitnost

Komunikační akt se podle Jelínka odehrává na ose s póly implicitnost-explicitnost, přičemž jejich extrémní hranice se v případě implicitnosti nazývá defektivnost a v případě explicitnosti redundantnost (Grepl, 1995, s. 742). Jelínkova obecná charakteristika implicitnosti/explicitnosti nevybočuje z obecných představ. Čím více se přibližujeme k pólu explicitnosti, tím více lexikálních prostředků využíváme. Rovněž i na syntaktickou složitost jsou kladeny vyšší nároky, neboť ta, podle jeho slov, vzrůstá. (Grepl, 1995, s. 745)

Jelínek se k definici explicitnosti a implicitnosti ve verbální komunikaci vyjadřuje následujícími slovy. „...musíme si uvědomit, jaká maximální implicitnost realizačních prostředků k dosažení komunikačního cíle stačí, neboli jakou minimální explicitnost si můžeme dovolit.“ (Jelínek, 1999, s. 11–12). Ačkoliv zde hovoří o verbální komunikaci, můžeme tuto definici aplikovat i pro náš odborný funkční styl. Sám Jelínek později uvádí, že odborný funkční styl se vyznačuje vysokou mírou explicitnosti. (Jelínek, 1999, s. 13)

Jak autor konkrétně přistupuje k charakteristice implicitnosti a explicitnosti? V *Příruční mluvnici češtiny* dělí Jelínek implicitnost a explicitnost na věcnou a pojmenovávací.

Při věcné implicitnosti uvádí mluvčí jen nejnutnější prvky pro úspěšnou komunikaci. Adresátovi je ponechána volnost, aby sám poznal sdělení nevyřčeného. Při věcné explicitnosti postupuje mluvčí přesně naopak a adresáta „zahlcuje“ informacemi, které pro něj nemusí být směřodonné. Právě věcná explicitnost je charakteristická pro styl odborný, avšak je třeba ještě zdůraznit rozdíl mezi odborněpopularizačními a výhradně odbornými texty. Je zřejmé, že vyšší míra věcné explicitnosti se projevuje v ryze odborných projevech. (Grepl, 1995, s. 742–744)

Pojmenovávací implicitnost/explicitnost je určitá konkurence implicitních a explicitních jazykových prostředků v oblasti gramatické, lexikální, ale i syntaktické. Zdůrazněme však, že

„...sama transpozice gramatické formy je vlastně záležitost syntaktická.“ (Grepl, 1995, s. 744). Ani v případě lexikálních prostředků se nejedná o záležitost čistě lexikální, avšak o konkurenci lexikálně-syntaktickou. Jak vidíme, syntaktická konkurence implicitních a explicitních prostředků je stěžejní pro všechny oblasti. Jako příklady syntaktických konkurentů uvádí Grepl možnost vyjadřování vztahů v souvětí nebo konkurenční původní předložky a nové výrazy předložkového charakteru.

Ve svém dalším článku z roku 1999 rozlišuje Jelínek tři typy implicitnosti/explicitnosti (implicitní/explicitní konkurence). (Jelínek, 1999, s. 13–16). První typ Jelínek nazývá mimojazykový, neboť v něm záleží na komunikačním prostředí a subjektivních komunikačních charakteristikách mluvčího. Druhý typ se již odvíjí od volby jazykových prostředků a je nazýván typem jazykově systémovým. Explicitního vyjádření je dosahováno například předložkovými pády, příp. prostředky lexikálními. Pohybujeme se, jak již bylo zmíněno výše u Grepla, po ose mezi dvěma póly, kdy na jedné straně stojí implicitní vyjadřování v podobě pouhých juxtapozic, na straně druhé to je vyjadřování explicitní, tedy výslovné vyjádření. Třetí typ je typ kontextový. Na základě kontextu se autor rozhoduje o použití či nepoužití jednotlivých výrazů, nakolik se dané výrazy mohou synonymně použít a nakolik je třeba hledat vyjádření antonymní.

K charakteristice odborného funkčního stylu se Jelínek také vyjadřuje ve svém příspěvku *Volba mezi explicitností a implicitností ve verbální komunikaci*. Zaměřuje se na syntaktickostylistické tendence odborného stylu a hovoří o lexikální a syntaktické kondenzaci.

V otázce výběru lexikálních prostředků se v odborných textech neprojevuje tendence k výrazové disimilaci, kdy je příslušný termín buď vynechán, nebo je na něj odkázáno pomocí zájmen. Setkáváme se s častým opakováním termínů. (Jelínek, 1963, s. 69). Odborný funkční styl je samozřejmě charakteristický také užíváním odborné terminologie. Dalším charakteristickým prvkem těchto textů je častý výskyt verbonominálních spojení.

2.6 Redakce textů odborného funkčního stylu

Analyzujeme texty, které byly nejenom přeloženy z jazyka A do jazyka B, ale rovněž také prošly zásahem redaktora. Podle terminologie O. A. Laptěvové může redaktor použít dva různé, avšak zároveň propojené přístupy k redakci textů. První se projevuje v tendenci k jednodušším, implicitním konstrukcím (упрощение/облегчение конструкции), druhý v tendenci ke složitějším, explicitním konstrukcím (усложнение/восполнение). (Senkevič, 1984, s. 247)

Větší explicitnost znamená, že redaktor do výrazů přidává prvky nezbytné pro porozumění textu, při větší implicitnosti naopak některé odebírá, neboť jsou podle něj redundantní. V případě volby implicitní je ale nezbytné zdůraznit, že se nejedná o jakoukoli ztrátu nebo vypuštění podstatné informace. Oba přístupy mají společné to, že se snaží dosáhnout co možná nejpresnějšího vyjádření a najít rovnováhu mezi explicitací a implicitací. A právě na úrovni syntaxe jsou oba postupy nejznatelnější. Na jedné straně stojí snaha o co největší odlehčení konstrukce a odstranění prvků nenesoucích novou informaci, na straně druhé dominuje potřeba vyjádřit informaci s maximální přesností a tím pádem také nevyhnutelnost konstrukci zatížit. (Senkevič, 1984, s. 248–249)

2.7 Kondenzátory a koherence

Syntax odborného funkčního stylu se vyznačuje již zmiňovanou syntaktickou kondenzací (kompresí), již je dosahováno pomocí kondenzačních prostředků (kondenzátorů). Při jejich použití často dochází k přetížení věty a pro čtenáře se text stává komplikovanější. (Jelínek, 1963, s. 71). Mezi kondenzátory patří například:

- substantivní kondenzační prostředky (substantivum použito namísto vedlejší věty);
- přehodnocení děje ve vlastnost z děje vyplývající (odráží se u substantiva v roli předmětu);
- dějová adjektiva ve tvaru zpřídavnělých přítomných přechodníků a trpných participií;
- výrazy předložkové povahy;
- časté použití spojovacích prostředků, tj. spojek, spojovacích příslovcí a výrazů konjunkční povahy (nevyjímaje spojovací prostředky knižní povahy). (Jelínek, 1963, s. 72–76).

Ačkoliv se v odborných textech setkáváme s tendencí ke kondenzaci, nevyhnou se ani tyto texty přívlastkovým větám, které jsou uvozovány nejenom vztažným zájmenem „který“, ale i poněkud knižnějšímu „jenž“. (Jelínek, 1963, s. 77). Jelínek v souvislosti s tím zmiňuje už vztažné věty nepravé uvozované vztažnými příslovci „kdy“ a „kde“ a vztažnými zájmeny „což“ a „příčemž“. (Jelínek, 1963, s. 78–79)

Podle Jelínka tíhnou společenskovědní obory ke složitým větným schémátům (Jelínek, 1963, s. 82), kam samozřejmě řadíme i námi analyzované historické texty.

S implicitností a explicitností vyjadřování je těsně spjat i pojem koherence. Výrazy se mohou totiž odlišovat nejenom různým stupněm implicitnosti/explicitnosti, ale také odlišnou měrou koherence. Jejich spojitost bychom jazykem matematiků mohli v prvním případě označit jako nepřímá úměrnost. Čím větší je explicitnost větných členů, tím více je koherence textu oslabována (Grepel, 1995, s. 750). Naopak přímá úměrnost platí v případě spojovacích výrazů, neboť ty koherenci textu zase posilují. Spojovacím útvarům se dokonce v rámci nadvětných útvarů říká konektory. (Grepel, 1995, s. 751)

Koherenci ovlivňují právě syntaktické kondenzáty (kondenzátory), jejichž užití větnou koherenci posiluje (Grepel, 1995, s. 751) a které mezi sebou působí také jako kondenzační konkurenti. Základním úkolem kondenzace je podle Jelínka „zhušťování informací, nebo přesněji, vztahů mezi informačními hodnotami (Grepel, 1995, s. 753). U odborného funkčního stylu se bezesporu snažíme o informační nasycenost, k čemuž nám kondenzáty napomáhají. Nabízí se otázka, proč vlastně usilujeme o to, aby výraz byl v mnoha případech co možná nejvíce kondenzovaný. Podle Jelínka se užíváním syntaktických kondenzátorů „zvyšuje informační potenciál textu a zároveň se jimi usnadňují další operace s informačními hodnotami (Jelínek, 1986, s. 393). Užití syntaktických kondenzátorů umožňuje snazší mobilitu větných schémat, dává prostor pro následné rozvolněnější vyjádření a roste se zvyšující se intelektualizací řeči. (Jelínek, 1986, s. 393)

Podívejme se nyní na syntaktickou kondenzaci podrobněji. Kondenzací můžeme nazvat celý proces, jehož výsledkem je tzv. kondenzát. Prostředky, jimiž je kondenzátu dosahováno, nazýváme kondenzátory. Opakem kondenzátu je dekondenzát. (Grepel, 1995, s. 752)

Syntaktické kondenzáty se vyznačují vzájemnou zaměnitelností, avšak jejich výběr ovlivňuje výslednou stylistickou rovinu projevu (Jelínek, 1968, s. 389). Dělíme je podle slovnědruhové povahy na:

- jmenně slovesné:
 - o přechodníkové;
 - o participiální (rozdíl mezi ruskou a českou klasifikací tohoto pojmu bude vysvětlen níže);
 - o infinitivní;
- substantivní;
- adjektivní a
- adverbialní.

Podle Jelínka je ve všech těchto kondenzátorech skryta rozdílná míra tzv. potenciální, skryté či implicitní predikace, která rozvíjí větný člen do vedlejší věty a dává tak vznik predikaci realizované. Největší možnou míru predikace mají syntaktické kondenzátory jmenně slovesné, přesněji přechodníkové kondenzátory, nejnižší míra je u posledních zmiňovaných – tedy adverbialních syntaktických kondenzátorů (Jelínek, 1968, s. 390). U adverbialních kondenzátorů mnohdy i váháme, zda mají skutečně kondenzační funkci. „Nejvíce předpokladů pro to mají adverbia, v jejichž způsobovém významu se ukrývá nějaký doprovodný děj,“ příp. adverbia se vztahem zřetelovým. (Jelínek, 1968, s. 391)

Přechodníkové kondenzátory ještě dále rozdělujeme na konstrukce s přechodníkem přítomným a přechodníkem minulým. Sám Jelínek dodává, že přechodníkové kondenzátory jsou dokladem spíše knižních jazykových prostředků, přičemž přechodníky minulé v češtině působí knižněji než přítomné (Grepel, 1995, s. 754). Jak si dokážeme dále, úzus se pro ruské a české texty značně odlišuje, neboť ruské použití přechodníkových konstrukcí je stále živé. Jedním z důvodů může být i jejich tvoření, které je v českém jazyce komplikovanější. Český jazyk při tvoření přechodníků nehledí pouze na slovesný aspekt, ale také na rody a číslo. V obou jazycích se přechodník přítomný tvoří od sloves imperfektivních (nedokonavých) a přechodník minulé od sloves perfektivních (dokonavých). Podrobnější srovnání koncovek uvádíme v tabulkách níže.

Tabulka 1: Koncovky přechodníku přítomného a minulého v českém jazyce

	Přechodník přítomný		Přechodník minulý	
M sg.	-a	-e	---	-v
F, N sg.	-ouc	-íc	-ši	-vši
Pl.	-ouce	-íce	-še	-vše

Tabulka 2: Koncovky přechodníku přítomného a minulého v ruském jazyce

	Přechodník přítomný	Přechodník minulý
M, F, N sg.+pl.	-a, -ja	-v, -vši

Přechodníkové konstrukce mají podle Senkeviče charakter dodatečného sdělení informace. Jejich použitím je sdělovaná informace zdůrazňována. (Senkevič, 1984, s. 173)

Stejně jako kondenzátory přechodníkové působí knižně kondenzátory participiální, a to především použitím jmenného tvaru slovesa. Kondenzátory infinitivní konkurují kondenzátorům substantivním. Jelínkovi se jako výhodnější jeví kondenzátory infinitivní, neboť podle jeho slov „substantivní kondenzátor víc zatěžuje stavbu věty a vnáší do výpovědi slabší nebo silnější knižní odstín.“ (Grepl, 1995, s. 756)

Eliminovat vedlejší věty přívlastkové začínající obvykle tázacím zájmenem „který“ pomáhají v českém odborném funkčním stylu kondenzátory adjektivní, a to pomocí adjektivizovaných přechodníků končících na -cí. Tento tvar je možné vytvořit od sloves nedokonavých. Tázací zájmeno „který“ můžeme nahradit i knižnějším „jenž“ nebo hovorovým „co“, ale v tomto případě už se nejedná o kondenzaci, nýbrž o jinou formu dekonenzace.

Dalším typem adjektivních kondenzátorů jsou v češtině adjektivizované přechodníky končící na -(v)ší vytvořené od sloves dokonavých. Oproti výše popsaným je jejich použití knižně příznakové. Abychom dosáhli stylově neutrálního odstínu, je možné je nahradit adjektivy na -lý. Dále jsou využívány adjektivní kondenzátory odvozené od sloves přičestí trpného zakončené na -ný a -tý, příp. -telný u adjektiv utvořených ze sloves.

Substantivní kondenzátory mají v češtině podobu dějových substantiv, často zakončených na -í, -a, -ačka, -ba. Jejich použití je charakteristické pro administrativní funkční styl, avšak i pro nás důležitý funkční styl odborný. Autor by se měl snažit vyvarovat jejich přílišného

používání a vytváření tzv. řetězců podstatných jmen slovesných, neboť tyto struktury vedou ke zvýšeným nárokům na čtenáře/příjemce, v extrémní podobě k přetížení struktury.

V tomto případě k sobě sloveso (verbonominální obrat) neváže pouze jedno podstatné jméno, nýbrž celý jejich řetězec, jako např. ve větě: „uskutečnilo se jednání k zajištění koncepce rozvoje využití rašeliny pro speciální účely“ (Těšitelová, 1987, s. 173), což má za následek zvyšování užití substantiv ve výpovědi tak typické pro odborný styl.

2.8 Kondenzace větných schémat z obecného pohledu

Uvedme si několik teoretických Jelínkových příkladů, jak je možné výraz kondenzovat. U sdělení vyjádřeného vedlejší větou uvozenou spojkou aby (okolnostní vedlejší věty), příp. vedlejší věty obsahové je možné provést kondenzaci pomocí infinitivních konstrukcí nebo verbálním substantivem v předložkovém pádě (Jelínek, 1986, s. 390), méně často příčestními a přechodníkovými konstrukcemi (Jelínek, 1986, s. 392). Mnohdy, a to u všech případů kondenzace, je třeba dávat pozor i na možné sémantické posuny. Pro kondenzaci vztažných vedlejších vět můžeme využít adjektivní, příp. participální konstrukce. V případě, že máme před sebou souvětí souřadné, lze jej kondenzovat díky participiálním a substantivním kondenzátorům.

2.8.1 Nasycenost výrazu

Velmi blízko k sevřenosti výrazu má i nasycenost. Podívejme se proto na Bečkovu klasifikaci. Nasycenost výrazu má podle něj čtyři stupně (Bečka, 1992, s. 217–218):

- 1) výraz nenasycený;
- 2) výraz formálně nasycený;
- 3) výraz lexikálně nasycený a
- 4) výraz sémanticky nasycený.

U výrazu nenasyceného nejsou vnitřní vztahy vyjádřeny. Výraz formálně nasycený využívá gramatické prostředky a slova pro vyjádření vnitřních vztahů. Významová slova jsou charakteristická pro výraz lexikálně a sémanticky nasycený. (Bečka, 1992, s. 218)

Podle Bečky napomáhají výrazy méně nasycené k vytvoření celku vyznačujícím se lehkostí a plynulostí. Naopak výrazy nasycenější jsou přesnější a jsou atributem odborného funkčního stylu (Bečka, 1992, s. 218). Podívejme se podrobněji na poslední dva zmiňované typy, které jsou charakteristické pro odborné texty.

Výraz lexikálně nasycený využívá pro vyjádření vztahů ve větě významová slova, příp. významová slova společně s prostředky gramatickými (Bečka, 1992, s. 220). Bečka uvádí především příklady spojení významových slov a předložek, dále příčinných, odporovacích a podmínkových spojek. Výrazů lexikálně nasycených se dosahuje i pomocí zájmenných příslovcí, nahrazením slovesa „být“ jinými existenčními slovesy jako jevit se, tvořit, existovat atd. Nasycenější vyjadřování provedeme i záměnou zájmena „to“ za podstatná jména typu skutečnost, fakt aj. (Bečka, 1992, s. 221)

Vztahy ve výrazu sémanticky nasyceném jsou vyjádřeny slovy, která ve větě přítomna být nemusí, neboť smysl věty je patrný i bez nich (Bečka, 1992, s. 222). Velmi často se jedná o adjektivizované přechodníky končící na -cí, příp. Bečka přímo zmiňuje vybraná slova, jichž se v sémanticky nasycených výrazech nadužívá. Jsou jimi např. slova jako proces, v podmínkách, prostor, problém, kus apod. (Bečka, 1992, s. 221–222). S tím samozřejmě souvisí i riziko vzniku výrazů přetížených nasyceností, kdy složitá formulace vztahů ve větě brání rychlému porozumění a čtenář je nucen se k danému úseku několikrát vracet. Bečka uvádí případy přesycenosti, tzv. pleonasmy a tautologie. (Bečka, 1992, s. 223)

2.8.2 Sevřenost výrazu

Podle Bečky (Bečka, 1992, s. 234–240) rozlišujeme tři druhy sevřenosti výrazu:

- 1) predikační (kondenzace),
- 2) koordinační a
- 3) determinační.

V rámci predikační sevřenosti máme k dispozici následující orientační stupnici s vyjádřením rozdílné míry sevřenosti, od nejnižší po nejvyšší:

- 1) věty spojené v souvětí souřadné;
- 2) věty spojené v souvětí podřadné;
- 3) infinitivní nebo přechodníková polovětná vazba, příp. volný doplněk;

- 4) nominální nevětná dějová vazba (dějové podstatné jméno), příp. přívlastek volný/těsný nebo přístavek. (Bečka, 1992, s. 234–235)

U sevřenosti koordinační posuzuje Bečka míru opakování slov v souřadných větách se společným členem (podmětem, předmětem). Pro naše odborné texty je relevantní zmínit několikanásobný větný člen vyjádřený v předložkovém pádu. Těsnější sevřenosti je dosahováno užitím předložky pouze před prvním členem, volnějšího naopak před každým členem.

V sevřenosti determinální staví Bečka do opozice:

- adjektivní přívlastek shodný a neshodný;
- spojení slovesa s příslovcem způsobu a spojení slovesa s určením substantivním;
- determinaci adjektiva příslovcem vztahu a determinaci substantivem.

Adjektivním přívlastkem shodným, spojením slovesa a způsobového příslovce a determinací adjektiva příslovcem vztahu autor vždy vyjadřuje větší sevřenost (Bečka, 1992, s. 237). Ta je vyžadována především u obecně platných výpovědí, neponechává čtenáři tolik volnosti a obvykle bývá složitější pro pochopení sdělované informace. (Bečka, 1992, s. 237–238)

Bečka se v souvislosti s odbornými, resp. historickými texty zmiňuje i o obratu verbonominálním a volném přívlastku (Bečka, 1992, s. 239). Volným nebo také francouzským doplňkem „autoři vyslovují takové skutečnosti, kterým nechtějí věnovat samostatné větné vyjádření, aby takto netříštili nadvětnou souvislost.“ (Bečka, 1992, s. 240)

Podle Těšitelové se sloveso v odborném stylu vyznačuje „výraznou tendencí vázat na sebe podstatná jména. Ta se stávají hlavními nositeli konkrétních lexikálních významů, zatímco sloveso samo si postupně stále více ponechává jen obecnou, kategoriální, organizující větotvornou roli.“ (Těšitelová, 1987, s. 173)

Sloveso k sobě nemusí vázat pouze jedno podstatné jméno, nýbrž celý jejich řetězec, jak např. ve větě: „uskutečnilo se jednání k zajištění koncepce rozvoje využití rašeliny pro speciální účely,“ což má za následek zvyšování užití substantiv ve výpovědi. (Těšitelová, 1987, s. 173)

3. Empirická část pro predikační sevřenost výrazu

3.1 Výběr zkoumaného materiálu

Zopakujme si základní podmínky pro výběr zkoumaného materiálu, které jsme si definovali již v úvodu práce. Jednalo se o hledisko:

- 1) obsahové – texty tematicky blízké (shodné);
- 2) časové – novodobé texty, použití současného jazyka (všechny jsou vydané po roce 2000);
- 3) překladové – existence původního českého textu přeloženého do ruštiny a původního ruského textu přeloženého do češtiny;
- 4) rozsah – přidejme si ještě hledisko stanovení minimálního rozsahu (standardně 5 000 slov).

Chceme-li dodržet daná kritéria, možností k volbě typu analyzovaných textů není mnoho, třebaže se výchozí situace může zdát zpočátku příznivá. V současné době se na trhu vyskytují odborné publikace přeložené převážně z angličtiny, z ruského jazyka je to minimum. Velice zajímavé by například bylo zkoumat texty marketingového charakteru, avšak vzhledem k historickému vývoji Ruské federace je logické, že se nejedná o zemi disponující předními marketingovými odborníky, jejichž publikace by se z ruštiny překládaly do jiných jazyků.

Splnit výše uvedené podmínky umožnily až odborné texty politologicko-historického charakteru, a proto budou v diplomové práci analyzovány úryvky následujících publikací:

- Krejčí, O. *Geopolitika středoevropského prostoru. Pohled z Prahy a Bratislavy*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. (český originál);
- Крейчи, О. *Геополитика Центральной Европы. Взгляд из Праги и Братиславы*. Прага: Ottovo nakladatelství, 2010. (text přeložený z češtiny do ruštiny);
- Нарочницкая, Н.А., Фалин, В.М. и др. *Партитура Второй мировой войны. Кто и когда начал войну?* Москва: Вече, 2009. (ruský originál);
- Naročnickaja, N. A., Falin, V. M. a kol. *Partitura druhé světové války: kdo a kdy začal válku?* Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. (text přeložený z ruštiny do češtiny);

- Jelínek, P. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918–1924*. Opava: Matica slezská, 2009. (český originál);
- Нежинский, Л. Н. *В интересах народа или вопреки им? Советская международная политика в 1917–1933 годах*. Москва: Наука, 2004. (ruský originál).

Původně byl minimální rozsah původního ruského odborného textu stanoven na 5 000 slov, originálního českého odborného textu rovněž na 5 000 slov. S tímto rozsahem se obvykle pracuje v již obhájených diplomových pracích zabývajících se stejnou nebo obdobnou problematikou. Samotná analýza textů nám však v průběhu ukázala, že tento vzorek by nebyl postačující a bylo třeba jej rozšířit.

3.2 Kontrastivní analýza původních českých a ruských textů z hlediska predikační sevřenosti

V této části výzkumu porovnáme originální český a ruský text. Tyto texty nebyly přeloženy, nejsou ovlivněny překladatelskými procesy a umožní nám získat údaje o standardním vzoru textů toho typu, čili odborných textů s historickou tematikou. Pro každý jazyk zvlášť budeme zkoumat povahu kondenzačních prostředků podle Jelínkovy klasifikace (přechodníkové, participiální, infinitivní, substantivní, adjektivní a adverbiální kondenzátory) a zjistíme jejich frekvenci. Oba originální texty dosahují délky 5 000 slov. Pro kontrolu byla analýza prováděna i pro dalších 2 000 slov (celkem tedy 7 000 slov). Výsledky analýzy budou uvedeny v procentech se zaokrouhlením na jedno desetinné místo.

3.2.1 Výsledky kvantitativní analýzy

Pro přehlednost jsou výsledky uvedeny v tabulce 3. V prvním sloupci máme verbum finitum a jednotlivé kondenzační prostředky, ve druhém sloupci je počet jevů v českém textu, jehož autorem je P. Jelínek. Ve třetím sloupci jsou hodnoty z českého textu vyčísleny procentuálně. Čtvrtý sloupec nabízí hodnoty pro ruský text, jehož autorem je L. N. Něžinskij. Poslední sloupec je opět procentuální podíl verba finita a kondenzačních prostředků v ruském textu.

Tabulka 3: Kontrastivní analýza originálních textů (5 000 slov)

5 000 slov	F Jelínek ČJ originál		E Něžinskij RJ originál	
VF	364	63,6	355	47,7
PřK	0	0,0	32	4,3
PaK	5	0,9	84	11,3
IK	13	2,3	65	8,7
SK	139	24,3	169	22,7
AdjK	47	8,2	39	5,2
AdvK	4	0,7	0	0,0
Celkem	572	100,00 %	744	100,00 %

Jak vidíme, český text má výrazné zastoupení verba finita – 364 jevů (63,6 %). Nejčastějším kondenzačním prostředkem je substantivní kondenzátor – 139 jevů (24,3 %). Významněji je použit i adjektivní kondenzátor – 47 jevů (8,2 %). Hodnoty ostatních kondenzátorů (infinitivní – 13 jevů (2,3 %), participiální – 5 jevů (0,9 %), adverbialní – 4 jevy (0,7 %)) jsou opravdu minimální.

V ruském textu jsou v porovnání s českým textem více zastoupeny i ostatní kondenzátory, avšak i zde nejvíce převažuje samozřejmě vedle verba finita – 355 jevů (47,7 %) substantivní kondenzátor – 169 jevů (22,7 %). Poměrně velkou část tvoří i participiální kondenzátor – 84 jevů (11,3 %). V menší míře už je to kondenzátor infinitivní – 65 jevů (8,7 %), adjektivní – 39 jevů (5,2 %) a přechodníkový – 32 jevů (4,3 %). Adverbialní kondenzátory se v ruských textech nevyskytují.

Tyto výsledky vyplývají z analýzy 5 000 slov. Následující tabulka podává údaje z analýzy 7 000 slov. Výsledky analýzy o 7 000 slovech lineárně odpovídají výsledkům analýzy s 5 000 slovy.

Tabulka 4: Kontrastivní analýza originálních textů (7 000 slov)

7 000 slov	F Jelínek ČJ originál		E Něžinskij RJ original	
VF	512	62,2	492	47,6
PřK	1	0,1	43	4,2
PaK	8	1,0	106	10,3
IK	27	3,3	91	8,8
SK	213	25,9	248	24,0
AdjK	56	6,8	53	5,1
AdvK	6	0,7	0	0,0
Celkem	823	100,00 %	1033	100,00 %

Abychom se vyhnuli zkreslení v podobě idiolektu jednoho autora, využijme ještě původní texty, které později budeme používat při kontrastivní translatologické analýze originálních textů a jejich překladů. Nás však v této kapitole zajímá, nakolik se bude procentuální rozložení syntaktických kondenzátorů u nových originálních textů shodovat s právě představenými výsledky. Nyní máme před sebou výsledky pro vzorek o 9 000 slovech.

Tabulka 5: Kontrastivní analýza originálních textů (9 000 slov)

9 000 slov	C Krejčí ČJ originál		A Naročnická RJ originál	
VF	894	69,2	736	51,8
PřK	3	0,2	56	3,9
PaK	2	0,2	101	7,1
IK	46	3,6	151	10,6
SK	233	18,0	329	23,2
AdjK	111	8,6	48	3,4
AdvK	3	0,2	0	0,0
Celkem	1292	100,00 %	1421	100,00 %

Analýza vzorku o 9 000 slovech (tabulka 5) nám potvrdila frekvenci užití kondenzačních prostředků. V českém originálu tvoří verbum finitum opět nejvyšší podíl (69,2 %). Shoduje se i nejčastější využití substantivního kondenzátoru (18,0 %). Následují adjektivní kondenzátor (8,6 %) a infinitivní kondenzátor (3,6 %). Minimálně se v textu vyskytují opět participiální (0,2 %), přechodníkový (0,2 %) a adverbiální (0,2 %) kondenzátor. Analýza ruského vzorku autorky N. A. Naročnické dokazuje opět nejvyšší podíl verba finita (51,8 %) společně se substantivním kondenzátorem (23,2 %).

Verbum finitum a substantivní kondenzátor v textu Naročnické tvoří mezi sebou v porovnání s předchozím analyzovaným ruským textem od Něžinského velmi podobný procentuální rozdíl (Něžinskij: VF 47,6 % a SK 24,0 %; Naročnická: VF 51,8 %, SK 23,2 %). I v ruském originálu (Naročnická) jsou stále v porovnání s českými texty využívány častěji ostatní kondenzátory. Infinitivní kondenzátor tvoří 10,6 %, participiální 7,1 %, přechodníkový 3,9 % a adjektivní 3,4 %. Adverbiální není v ruském textu přítomen.

Jaké pro nás z výše popsaných výsledků vyplývají závěry? Jak u ruského, tak u českého textu můžeme posloupnost využití syntaktických kondenzátorů shodně rozdělit do tří skupin:

- 1) Verbum finitum + substantivní kondenzátor;
- 2) infinitivní a participiální/adjektivní kondenzátor (rozdílná ruská a česká klasifikace);

3) Přechodníkový kondenzátor (v češtině navíc adverbialní kondenzátor).

Neznamená to ale, že by byly české i ruské texty identické. Míra využití analyzovaných syntaktických kondenzátorů se liší.

Níže uvedená tabulka vychází z předpokladu, kdy oba české texty a oba ruské texty tvoří dva velké soubory, každý o rozsahu 14 000 slov. Když jsme analyzovali texty jednotlivě, pozorovali jsme drobné rozdíly ve využití kondenzačních prostředků. Nyní je proto vhodné, abychom porovnání původního českého a původního ruského textu provedli na co největším vzorku a poskytli absolutní hodnoty výskytu verba finita a zkoumaných kondenzačních prostředků.

Tabulka 6: Kontrastivní analýza originálních textů (14 000 slov)

14 000 slov	C Krejčí + F Jelínek originály ČJ		A Naročnická + E Něžinskij originály RJ	
VF	1406	66,5	1228	50,0
PřK	4	0,2	99	4,0
PaK	10	0,5	207	8,4
IK	73	3,5	242	9,9
SK	446	21,1	577	23,5
AdjK	167	7,9	101	4,1
AdvK	9	0,4	0	0,0
Celkem	2115	100,00 %	2454	100,00 %

3.2.2 Závěry: tendence z hlediska implicitního a explicitního vyjadřování v originálních textech

Zjistili jsme, že čeština využívá v analyzovaných textech v 16,5 % případů častěji verbum finitum. Tabulka 7 nám názorně ukazuje, že ruština, s výjimkou adjektivního a adverbialního kondenzátoru, využívá častěji všechny kondenzátory – participiální kondenzátor v 8,0 % případů častěji (z celkového 8,4% podílu), infinitivní kondenzátor v 6,4 % případů (z celkového 9,9% podílu) a přechodníkový kondenzátor v 3,8 % případů častěji (z celkového 4% podílu).

Jaké závěry proto můžeme udělat z hlediska explicitnosti česky a rusky psaných textů s historickou tematikou? Je samozřejmé, že výsledky z naší analýzy nemůžeme považovat za obecně platné. Pro tyto závěry bychom museli provést mnohem obsáhlejší analýzu. Určité

tendence nám však z analýzy vyplývají a mohou přispět výzkumu v dané oblasti. Došli jsme k závěru, že originální český odborný text je z hlediska míry využití verba finita explicitnější než ruský odborný text, neboť verbum finitum můžeme považovat za nejexplicitnější formu vyjádření. Významné použití je i u substantivního kondenzátoru. Tato tendence častého použití substantivního kondenzátoru byla patrná v obou českých textech, nejedná se tedy o idiolekt jednoho autora. Můžeme říci, že i tento výsledek odpovídá statistickým údajům uváděným v české odborné jazykovědné literatuře. Podle M. Těšitelové převažuje v odborných českých textech užití podstatných jmen nad slovesy (Těšitelová, 1983a, s. 3). D. Oganješjanová uvádí poměr 1: 2,3 – 1: 2,6 převahy substantiv nad slovesy (s plaností pro české odborné texty) a poměr 1: 3,75 s platností pro ruské odborné texty (Oganješjanová, 1999, s. 154). Z těchto výsledků vyplývá, že třebaže oba jazyky využívají substantiva v hojné míře, je jejich převaha u ruských odborných textů ještě významnější.

Velmi důležité je zmínit, že adjektivní kondenzátor je v české odborné literatuře klasifikován zcela jinak, než je tomu u ruské klasifikace, proto je jeho použití v češtině mnohem častější. Nejedná se však o zcela ekvivalentní srovnání, jaké bychom potřebovali.

Kondenzačních prostředků je v ruském originálu dokonce 1,73krát více ve srovnání s českým originálem (ČJ 709 / RJ 1226). Kondenzační prostředky jsou nejenom častější, ale i rozmanitější. Liší se především užitím polovětných vazeb v podobě přechodníkových kondenzátorů (ty se prakticky v češtině nevyskytují a naše 4 příklady se v českém textu objevují jen ve starších citacích), užitím participiálního (v RJ) a infinitivního kondenzátoru.

Tabulka 7: Kontrastivní analýza originálních textů – rozdíl ve využití kondenzačních prostředků souhrnně

14 000 slov	C Krejčí + F Jelínek originály ČJ		A Naročnická + E Něžinskij originály RJ		Rozdíl v počtu jevů ČJ x RJ	Rozdíl v %
VF	1406	66,5	1228	50,0	178	16,4
PřK	4	0,2	99	4,0	-95	-3,8
PaK	10	0,5	207	8,4	-197	-7,9
IK	73	3,5	242	9,9	-169	-6,4
SK	446	21,1	577	23,5	-131	-2,4
AdjK	167	7,9	101	4,1	66	3,8
AdvK	9	0,4	0	0,0	9,0	0,4
Celkem	2115	100,00 %	2454	100,00 %		
Celkem bez VF	709	33,50 %	1226	50,00 %		

3.3 Kontrastivní translatologická analýza ruského originálu a českého překladu z hlediska predikační sevřenosti

Pro porovnání ruského originálu a českého překladu byly zvoleny kapitoly z knihy *Partitura druhé světové války: kdo a kde začal válku?* z roku 2009 (překlad z roku 2010) autorky N. A. Naročnické. Rozsah analyzovaných vzorků, jimiž jsou kapitoly „Koncert velmocí“ v předvečer rozhodujících událostí a *Od Mnichova po pakt Molotov-Ribentrop: některé aspekty situace v Evropě v předvečer druhé světové války*, byl rozšířen na 9 000 slov, jelikož původně stanovený rozsah 5 000 slov se nezdál být příliš průkazný (z důvodu malého množství analyzovaných jevů). Z tohoto důvodu byl vzorek téměř zdvojnásoben. Ruský originál se nachází v příloze A, český překlad v příloze B.

3.3.1 Překlad verba finita (VF)

Celkem je VF² použito v ruském originále **736krát**. V 708 případech je VF přeloženo do češtiny úplně stejně, tedy verbem finitem. Dvakrát je k překladu VF použit substantivní kondenzátor a dvakrát kondenzátor adjektivní. Ve 13 případech v českém překladu nemá verbum finitum žádný ekvivalent (nulový ekvivalent při zachování výpovědi). V 11 dalších

² Poznámka k označování VF v přílohách:

U verba finita je vždy označeno jen jeho jedna část (např.: navrhoval jsem – jako VF označeno pouze navrhoval) , a to z toho důvodu, aby nastavená makra souboru Word správně počítala požadované jevy. Příklady uvedené v empirické části diplomové práce jsou již označovány v plné formě.

případech v českém překladu daná výpověď zcela chybí. Nazvěme si tento jev jako nulový ekvivalent z důvodu chybějící výpovědi. Překladatel danou informaci úplně vypustil. Tyto případy jsou zmiňovány z toho důvodu, že by VF či jiný kondenzátor mohl být použit, pokud by překladatel informaci ve výpovědi nevynechal.

a) Verbum finitum (VF) → verbum finitum (VF), 708krát

- 1) Именно с Мюнхенского договора начался передел европейских границ. (Příloha A, s. I)

Právě mnichovskou dohodou se začalo přerozdělování evropských hranic. (Příloha B, s. XX)

- 2) В результате Мюнхенского соглашения западных демократий с нацистской Германией Гитлер объявил ультиматум суверенному государству, ввел свои войска и отторг сначала часть этого государства, затем полностью его расчленил, насильственными действиями «приняв чешский народ под защиту германской империи». (Příloha A, s. I)

V důsledku mnichovské dohody mezi západními demokraciemi a nacistickým Německem vyhlásil Hitler ultimátum suverénnímu státu, vtáhl svá vojska na jeho území a odtrhl nejdříve část tohoto státu, potom ho úplně rozdělil a násilím „přijal český národ pod ochranu německé říše“. (Příloha B, s. XX)

b) Verbum finitum (VF) → substantivní kondenzátor (SK), 2krát

- 1) Это признание не может не привести к заключению о том, что СССР отклоняет какую бы то ни было ответственность за то, что случится в Европе, и отныне будет руководствоваться исключительно своим собственным интересом и собственными идеалами», – сообщает... (Příloha A, s. VII)

...To nemůže vést k jinému závěru, než k takovému, že se SSSR zříká jakékoliv odpovědnosti za budoucí dění v Evropě. SSSR se bude od nynějška řídit výlučně svým vlastním zájmem a vlastními ideály." (Příloha B, s. XXV)

c) Verbum finitum (VF) → adjektivní kondenzátor (AdjK), 2krát

- 1) Разбирая текст секретного протокола о разделе сфер влияния, Нольте обрушивается на пункт о Польше, где говорилось, что вопрос о желательности для интересов обоих государств независимого польского государства и о том, каковы могли бы быть границы этого государства, может быть выяснен лишь в ходе будущего развития политической ситуации. (Příloha A, s. IX)

Při analýze textu tajného protokolu o rozdělení sfér vlivu se Nolte rozčiluje nad bodem o Polsku, ve kterém se hovoří, že otázka zájmů obou států a možných hranic se může vyjasnit až v průběhu budoucího vývoje politické situace. (Příloha B, s. XXVII)

- 2) *Самое страшное для англосаксов случилось бы, если бы Германия удовлетворилась Мюнхеном и аншлюсом Австрии, которые были приняты «демократическим сообществом». (Příloha A, s. VII)*

Nejhorší, co se Anglosasům mohlo stát, by bylo, kdyby se Německo spokojilo s Mnichovem a anšlusem Rakouska schválenými „demokratickým společenstvím“. (Příloha B, s. XXV)

d) Verbum finitum (VF) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 13krát

- 1) *И это не единственное: сразу после аншлюса Австрии Польша предпринимает «пробу сил» на литовском направлении – еще бы! (Příloha A, s. III)*

A nejenom to. Ihned po anšlusu Rakouska Polsko „zkoušelo síly“ směrem na Litvu. (Příloha B, s. XXI)

- 2) *Предложенная советской стороной правительствам Англии и Франции в первых числах сентября 1938 г. конкретная программа мер предусматривала: 1) немедленный созыв совещания СССР, Англии и Франции и опубликование от имени трех держав декларации, которая содержала бы предупреждение, что... (Příloha A, s. XVIII)*

Советská strana navrhla vládám Velké Británie a Francie začátkem září 1938 konkrétní program opatření: 1) okamžitě svolat poradu SSSR, Velké Británie a Francie a zveřejnit společnou deklaraci všech tří mocností, jež by obsahovala upozornění, že... (Příloha B, s. XXXV)

e) Verbum finitum (VF) → nulový ekvivalent z důvodu chybějící výpovědi, 11krát

- 1) *Вторая мировая война стала поворотным пунктом в истории XX века, поэтому столько копий сломано историками и политологами по поводу этих событий. В последние годы полемика вышла далеко за пределы научных дискуссий, и теперь... (Příloha A, s. I)*

Другá světová válka se stala významným mezníkem v dějinách 20. století. V posledních letech se diskuze historiků a politologů dostala daleko za rámec vědeckých polemik, a nyní je třeba... (Příloha B, s. XX)

- 2) *Именно это соглашение не просто разрушило всю послеверсальскую систему международных отношений, но и стало началом захватов и полного передела Европы, которое неизбежно втянуло в кровавую стадию почти*

всех. Задолго до пакта Молотова-Риббентропа западные страны в Мюнхене перечеркнули... (Příloha A, s. III)

Právě tato dohoda nejenže jednoduše zbourala celou postversailleskou soustavu mezinárodních vztahů, ale stala se začátkem obsazování a úplného přerozdělení Evropy. Dávno před paktem Molotova s Ribbentropem přeškrtny západní země... (Příloha B, s. XXI)

- 3) *Документы показывают, что Москва не только не скрывала своих размышлений о возможных для себя путях спасения, но всячески предупреждала своих западных партнеров: «Сегодня Польша, – было сказано в Москве послу Италии 22 сентября 1938 г., – требует... (Příloha A, s. IV)*

Dokumenty ukazují, že Moskva neskrývala své úvahy o budoucích krocích na svou záchranu. „Dnes Polsko,” sdělili v Moskvě italskému velvyslanci 22. září 1938, „žádá... (Příloha B, s. XXII)

3.3.2 Překlad přechodníkového kondenzátoru (PřK)

Celkem se PřK vyskytuje v ruském originálu v **56 případech**. Do češtiny je v českém textu přeložen za pomoci verba finita (42 případů), participiálního kondenzátoru (1), infinitivního kondenzátoru (2) a substantivního kondenzátoru (6). Dvakrát nemá PřK v českém překladu žádný ekvivalent (nulový ekvivalent při zachování výpovědi). Ani v jednom případě nebyl podle očekávání k překladu přechodníkového kondenzátoru použit přechodníkový kondenzátor.

a) Přechodníkový kondenzátor (PřK) → verbum finitum (VF), 42krát

- 1) *СМИ и вообще, попирая всякий научный подход, тиражируют тезис о тождестве нацизма и коммунизма... (Příloha A, s. I)*

Hromadné sdělovací prostředky ignorují jakýkoliv vědecký přístup a rozšiřují tezi o shodě nacismu a komunismu, což by ohromilo nejenom západní politology... (Příloha B, s. XX)

- 2) *Гитлер отвергает даже намек на возможность сотрудничества с большевистским режимом, называя его «сосудом с бациллами чумы», заявляя, что «немцы больше боятся русской помощи, нежели нападения французов», и утверждая, что из всех европейских государств вероятнее всего ожидать агрессии именно от России. (Příloha A, s. VI)*

Hitler odmítal jenom náznak možné spolupráce s bolševickým režimem, který považoval za „kotel plný bacilů moru“, a prohlásil, že se „Němci bojí víc ruské

помочи неж французскého útoku". Тврди, же ze všech evropských států je třeba чекат агresi především ze strany Руска. (Пříлоha B, s. XXIV)

b) Přechodníkový kondenzátor (PřK) → participiální kondenzátor (PaK), 1krát

- 1) *Заручившись обещаниями Германии и Италии «оказать поддержку, если СССР окажется союзником Китая», она начала осуществлять «меморандум Танаки», содержание которого было известно советскому руководству уже в 1928 г. (Пříлоha A, s. V)*

Уjištěно sliby Německa a Itálie „poskytnout podporu, kdyby se SSSR stal spojencem Číny", začalo realizovat Tanakovo memorandum, o jehož obsahu sovětské vedení vědělo již v roce 1928. (Пříлоha B, s. XXIII)

c) Přechodníkový kondenzátor (PřK) → infinitivní kondenzátor (IK), 2krát

- 1) *В последние годы полемика вышла далеко за пределы научных дискуссий, и теперь приходится полемизировать не только приводя новые красноречивые факты и документы, но и развенчивая саму парадигму, т.е. мировоззренческую раму... (Пříлоha A, s. I)*

В последних letech se diskuze historiků a politologů dostala daleko за rámec vědeckých polemik, a nyní je třeba nejenom poukazovat на nová výmluvná fakta a dokumenty, ale diskreditovat i samotné paradigma, tj. světонáзорový rámec... (Пříлоha B, s. XX)

d) Přechodníkový kondenzátor (PřK) → substantivní kondenzátor (SK), 6krát

- 1) *Европейский парламент, попирая международное право и Устав ООН, называет Курильские острова территорией «под российской оккупацией». (Пříлоha A, s. I)*

Европскý парламент в rozporu с mezinárodním právem a Chartou OSN považuje Kurilské ostrovy за území „okupované Ruskem". (Пříлоha B, s. XX)

- 2) *Польша, опасаясь Германии, не решается принять участие в декларации против агрессии». (Пříлоha A, s. X)*

Ze strachu před Německem se Polsko nechce podílet на deklaraci proti агresi." (Пříлоha B, s. XXVII)

e) Přechodníkový kondenzátor (PřK) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 5krát

- 1) *Судя по архивным документам, даже британские авторы Мюнхенского соглашения, по крайней мере к весне 1939 г., прекрасно осознавали, что... (Пříлоha A, s. IV)*

Подле архивních dokumentů si dokonce britští autoři mnichovské dohody v krajním případě на jaře 1939 velmi dobře uvědomovali, že... (Пříлоha B, s. XXIII)

- 2) *Имея серьезный военный потенциал, Чехословакия могла стать ощутимым препятствием на пути осуществления захватнических планов Гитлера, особенно с учетом ее договоров о взаимопомощи с СССР и Францией. (Пříloha A, s. XVI)*

Československo se svým významným vojenským potenciálem mohlo stát vážnou překážkou při realizaci Hitlerových útočných plánů, zejména s přihlédnutím k jeho dohodám o vzájemné pomoci uzavřenými se Sovětským svazem a Francií. (Příloha B, s. XXXIII)

3.3.3 Překlad participiálního kondenzátoru (PaK)

Celkem se PaK vyskytuje v ruském originálu ve **101 případech**. Ve většině případů je PaK přeložen pomocí verba finita (63 případů). Devětadvacetkrát je použit adjektivní kondenzátor, dvakrát je využito substantivního kondenzátoru a sedmkrát v českém překladu ekvivalent chybí (nulový ekvivalent při zachování výpovědi).

Společně s přechodníkovým kondenzátorem se jedná o takové typy kondenzátorů, k jejichž překladu do češtiny je ve většině případů použito VF. U ostatních sledovaných jevů vždy převažuje překlad stejným typem kondenzátoru.

f) Participiální kondenzátor (PaK) → verbum finitum (VF), 63krát

- 1) *И это наглядное подтверждение главного смысла Мюнхенского сговора, намеренно развязывавшего руки Берлину именно на востоке. Этот процесс в Европе, начавшийся с ультиматумов и ввода войск, неизбежно перешел в кровавую стадию в сентябре 1939 года. (Пříloha A, s. I)*

A to zjevně potvrzuje hlavní smysl mnichovského komplotu, který záměrně rozvázal Berlín ruce právě na východě. Tento proces v Evropě, který začal ultimáty a vojenskou okupací, nevyhnutelně vyústil do krvavých událostí v září 1939. (Příloha B, s. XX)

- 2) *Поэтому и Чехословакия, захваченная и расчлененная гитлеровской Германией на глазах у всего мира, не считается жертвой гитлеровской агрессии в той мере, в какой считается Польша. (Пříloha A, s. II)*

Proto se Československo, které hitlerovské Německo před zraky celého světa rozdělilo a okupovalo, ani nepovažuje za oběť hitlerovské agrese do takové míry jako Polsko. (Příloha B, s. XXI)

- 3) *...а саму Вторую мировую войну – не как кульминацию стремлений к территориальному господству и к новому переделу постверсальского*

мира, а как якобы начатую Октябрьской революцией «всеевропейскую гражданскую войну». (Příloha A, s. IX)

...a samotnou druhou světovou válku chápe ne jako vyvrcholení úsilí o teritoriální nadvládu a o nové přerozdělení postversailleského světa, ale jako „celoevropskou občanskou válku“, která začala Říjnovou revolucí. (Příloha B, s. XXVII)

g) Participiální kondenzátor (PaK) → adjektivní kondenzátor (AdjK), 29krát

- 1) Фон Бюлов также полагал, что «вопрос о восстановлении Польши в какой-либо форме и присоединения Балтийских провинций следует оставить в стороне», так как разгромленная и оттесненная на восток «Россия скорее будет удобным соседом, чем восстановленная Польша». (Příloha A, s. X)

Von Bulow předpokládal, že otázku obnovení Polska v jakékoliv podobě a připojení pobaltských provincií je třeba nechat stranou, protože poražené a na východ vytlačené Rusko bude dobrým sousedem spíš než obnovené Polsko. (Příloha B, s. XXVII)

- 2) Санкционированный западными демократиями анишлус Австрии, раздел и захват Чехословакии přímo vyтекали из стратегии... (Příloha A, s. V)

Anšlus Rakouska schválený západními mocnostmi, rozdělení a obsazení Československa přímo vyplývalo ze strategie... (Příloha B, s. XXIII)

h) Participiální kondenzátor (PaK) → substantivní kondenzátor (SK), 2krát

- 1) С момента прихода к власти руководимое им правительство взяло курс на установление господства Германии на европейском континенте и в мире. (Příloha A, s. XVI)

Ihned po příchodu k moci nabrala německá vláda pod jeho vedením kurz nastolení nadvlády Německa na evropském kontinentu a ve světě. (Příloha B, s. XXXIII)

- 2) За основу был принят предложенный Муссолини проект, который ему был сообщен из Берлина. (Příloha A, s. XIX)

Za základ (mocnosti) přijaly návrh Mussoliniho projektu, který jim sdělili z Berlína. (Příloha B, s. XXXV)

i) Participiální kondenzátor (PaK) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 7krát

- 1) Обращаем внимание, что фраза эта почти совпадает с текстом из заметок кайзеровского канцлера фон Бюлова, сделанных еще в 1890 г. в отношении планов кайзеровской Германии в будущей войне против Российской империи. (Příloha A, s. IX)

Tato fráze se téměř dokonale shoduje s textem z poznámek císařského kancléře von Bulowa z roku 1890 k plánům císařského Německa na budoucí válku proti ruskému impériu. (Příloha B, s. XXVII)

- 2) *На встрече с Гитлером в Берхтесгадене 15 сентября английский премьер Чемберлен, по сути, согласился с объявленным фюрером решением присоединить к Германии Судетскую область, а также... (Příloha A, s. XVIII)*

15. září na setkání s Hitlerem v Berchtesgadenу britský předseda vlády Chamberlain v podstatě souhlasil s führerovým řešením, aby se k Německu připojila sudetská oblast a další... (Příloha B, s. XXXIV)

3.3.4 Překlad infinitivního kondenzátoru (IK)

Celkem se IK objevuje v ruském originálu ve **151 případech**. Do češtiny je přeložen pomocí IK (102 případů), VF (40 případů) a substantivního kondenzátoru (7). Dvakrát nemá infinitivní kondenzátor v českém překladu ekvivalent (nulový ekvivalent z důvodu vynechání výpovědi).

a) Infinitivní kondenzátor (IK) → infinitivní kondenzátor (IK), 102krát

- 1) *Санкционированный западными демократиями аншлюс Австрии, раздел и захват Чехословакии прямо вытекали из стратегии «отвлечь от нас (англичан) Японию и Германию и держат СССР под постоянной угрозой», как откровенно выразился Ллойд Джордж. (Příloha A, s. V)*

Anšlus Rakouska schválený západními mocnostmi, rozdělení a obsazení Československa přímo vyplývalo ze strategie „odvrátit od nás (Angličanů) Japonsko a Německo a držet SSSR pod neustálou hrozbou“, jak se otevřeně vyjádřil Lloyd George. (Příloha B, s. XXIII)

- 2) *В итоге очень интенсивные и напряженные попытки добиться результата от западноевропейских партнеров ничего не дали, что и привело к... (Příloha A, s. IX)*

Velmi intenzivní a napjaté pokusy dosáhnout nějakého výsledku od západoevropských partnerů nepřinesly v konečném důsledku vůbec nic, což nakonec vedlo k... (Příloha B, s. XXVI)

b) Infinitivní kondenzátor (IK) → verbum finitum (VF), 40krát

- 1) *На Западе не любят вспоминать, что их решение вполне официально цинично предписывало жертве не сопротивляться и даже не сметь*

выводить экономические и производственные активы и мощностю! (Příloha A, s. I-II)

Na Západě neradi vzpomínají, že jejich rozhodnutí úplně oficiálně cynicky předepisovalo obětem, aby nekladly odpor, a dokonce zakazovala odsun ekonomických a výrobních činností a kapacit! (Příloha B, s. XXI)

- 2) Именно это толкало ее ревностно убеждать германскую сторону сделать ставку на Польшу... (Příloha A, s. X)

Právě z tohoto důvodu přesvědčovalo německou stranu, aby stavělo na Polsko... (Příloha B, s. XXVII)

c) Infinitivní kondenzátor (IK) → substantivní kondenzátor (SK), 7krát

- 1) Известно, что Пилсудский открыто требовал вернуться к границам 1794 г... (Příloha A, s. IV)

Pilsudský otevřeně požadoval návrat k hranicím z roku 1794... (Příloha B, s. XXII)

- 2) Агрессия на восток давала повод вмешаться и, при удачном стечении обстоятельств... (Příloha A, s. VII)

Agrese na východ poskytovala záminku k zasahování, a v případě vhodné shody okolností... (Příloha B, s. XXV)

d) Infinitivní kondenzátor (IK) → nulový ekvivalent z důvodu chybějící výpovědi, 2krát

- 1) «Меньше всего я хотел бы защищать действия советского правительства в тот самый момент, когда оно их предпринимает, – комментировал события осени 1939 г. и занятие Красной армией Западной Белоруссии лорд Галифакс в палате лордов 4 октября 1939 г., – но будет справедливым напомнить две вещи: во-первых, советское правительство никогда не предприняло бы такие действия, если бы германское правительство не начало и не показало пример, вторгнувшись в Польшу без объявления войны; во-вторых, следует напомнить, что действия советского правительства заключались в перенесении границы по существу до той линии, которая была рекомендована во время Версальской конференции лордом Керзоном. Я не собираюсь защищать действия советского правительства или другого какого-либо правительства, кроме своего собственного. (Příloha A, s. XIV)

„Ze všeho nejméně bych chtěl obhajovat kroky sovětské vlády v době, kdy je přijímá“, komentoval události na podzim 1939 a obsazení západního Běloruska Rudou armádou lord Halifax ve Sněmovně lordů 4. října 1939, „ale bude spravedlivé připomenout si dvě věci: za první, sovětská vláda by nikdy neudělala podobné kroky, kdyby německá vláda nezačala a neukázala příklad tím, že vtrhla do Polska bez vyhlášení války; za druhé, kroky sovětské vlády spočívaly v přenesení hranice

v podstatě na linii, kterou v době konference o Versailles doporučoval lord Curzon. (Příloha B, s. XXX)

- 2) Дж. Кеннан в 1993 г. в предисловии к переизданию Доклада Фонда Карнеги 1913 г. прямо призвал начертать нужное Западу новое территориальное статус-кво на Балканах и «применить силу», чтобы заставить стороны его соблюдать, что и было сделано в Дейтоне. (Příloha A, s. XIII)

G. Kennan v roce 1993 v předmluvě k novému vydání Správy Fondu Carnegie z roku 1913 přímo vyzval nastolit nové teritoriální status quo na Balkáně, potřebné pro Západ, a „použít sílu“, aby ho strany respektovaly, což se nakonec i stalo v Daytonu. (Příloha B, s. XXIX)

3.3.5 Překlad substantivního kondenzátoru (SK)

Celkem se SK objevuje v ruském originálu ve **329 případech**. Do češtiny je přeložen pomocí SK (250 případů), VF (38), IK (29), AdjK (3). Osmkrát nemá substantivní kondenzátor v českém překladu ekvivalent (nulový ekvivalent při zachování výpovědi). V jednom případě se setkáváme s nulovým ekvivalentem z důvodu chybějící výpovědi.

a) Substantivní kondenzátor (SK) → substantivní kondenzátor (SK), 250krát

- 1) Фальсификация истории – замалчивание и извращение важнейших фактов и документов, ключевых событий происходит у нас на глазах. (Příloha A, s. I)

Falšování dějin – zamlčování nebo překrucování nejdůležitějších faktů, dokumentů a klíčových událostí se děje doslova před našimi zraky. (Příloha D, s. XX)

b) Substantivní kondenzátor (SK) → verbum finitum (VF), 38krát

- 1) И это наглядное подтверждение главного смысла Мюнхенского сговора, намеренно развязывавшего руки Берлину именно на востоке. (Příloha A, s. II)

A to zjevně potvrzuje hlavní smysl mnichovského komplotu, který záměrně rozvázal Berlín ruce právě na východě. (Příloha B, s. XX)

- 2) И Польшу Гитлер обманывал, ибо для него временное попустительство польским амбициям нужно было лишь для «активизации союзников» на чехословацком направлении, для привлечения к дележу добычи дополнительных участников, что... (Příloha A, s. III)

Hitler balamutil i Polsko, protože podle něho byl dočasný ústupek polským ambicím potřebný jenom na to, aby se „aktivizovali spojenci“ proti Československu, a aby se na dělení kořisti podíleli i další účastníci. (Příloha B, s. XXII)

- 3) Речь здесь шла о конференции 1935 г. в Стресе по вопросу о нарушениях Германией военных положений Версальского договора, где Британия отвергла предложение о санкциях в случае новых нарушений. (Příloha A, s. VI)

Měl tím na mysli konferenci, která se roku 1935 konala v italském městě Stresa, k otázce, zda Německo porušilo podmínky versailleské smlouvy, týkající se ozbrojených sil, na které Velká Británie odmítla návrh na sankce v případě nových porušení smlouvy. (Příloha B, s. XXIV)

c) Substantivní kondenzátor (SK) → infinitivní kondenzátor (IK), 29krát

- 1) Предложенная советской стороной правительствам Англии и Франции в первых числах сентября 1938 г. конкретная программа мер предусматривала: 1) немедленный созыв совещания СССР, Англии и Франции и опубликование от имени трех держав декларации, которая содержала бы предупреждение, что в случае германской агрессии против Чехословакии последней будет оказана помощь; 2) срочное обращение к Лиге Наций на основании статьи 11 Устава для констатации факта угрозы германской агрессии в отношении Чехословакии; 3) созыв совещания представителей генеральных штабов СССР, Франции и Чехословакии для разрешения практических вопросов взаимодействия вооруженных сил трех государств в целях борьбы против агрессии. (Příloha A, s. XVIII)

Sovětská strana navrhla vládám Velké Británie a Francie začátkem září 1938 konkrétní program opatření: 1) okamžitě svolat poradu SSSR, Velké Británie a Francie a zveřejnit společnou deklaraci všech tří mocností, jež by obsahovala upozornění, že v případě německé agrese proti Československu mu bude poskytnuta pomoc; 2) urychleně vyzvat Společnost národů na základě článku 11 Paktu, aby konstatovala nebezpečí německé agrese proti Československu; 3) svolat poradu zástupců generálních štábů SSSR, Francie a Československa s cílem řešit praktické otázky koordinace ozbrojených sil států v boji proti agresi. (Příloha B, s. XXXV)

d) Substantivní kondenzátor (SK) → adjektivní kondenzátor (AdjK), 3krát

- 1) И англосаксонский расчет на необузданность амбиций был точным. (Příloha A, s. VII)

Ukázalo se, že anglosaská kalkulace na nespoutané ambice byla přesná. (Příloha B, s. XXV)

- 2) С приближением 70-й годовщины этой даты в политическом и научном мире вновь оживились дискуссии о том, что... (Příloha A, s. XV)

С blížícím se 70. výročím této události se v politickém a vědeckém světě znovu oživily diskuse o tom, co... (Příloha B, s. XXXII)

- 3) Вывод о губительной для собственной истории политике Польши накануне войны вытекает из документальных материалов, приводимых даже «полонофильскими» авторами, научная добросовестность которых вынуждает их признать «явный крен во внешней политике Польши к сближению с «Третьим рейхом» (по инициативе Берлина)... наносивший серьезный удар по всей системе... (Příloha A, s. VII)

Závěr o politice Polska v předvečer války, zhoubné pro jeho vlastní historii, vyplývá z dokumentárních materiálů, uváděných dokonce i autory „polonisty“, které vědecká statečnost nutí přiznat „zjevný sklon zahraniční politiky Polska ke sblížení s „třetí říší“ (iniciovaný z Berlína),...který znamenal těžkou ránu celému systému mezinárodních vztahů v Evropě... (Příloha B, s. XXV)

e) Substantivní kondenzátor (SK) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 8krát

- 1) Итак, Европа последовательно «умиротворяла» Гитлера и не препятствовала Италии, которая вторглась в апреле 1939 г. в Албанию и 7 апреля включила ее в свой состав, приблизившись к реализации своей концепции *mare nostrae* – кольцеобразного контроля над Средиземным морем. (Příloha A, s. V)

Evropa tedy důsledně „chlácholila“ Hitlera a nebránila Itálii, aby v dubnu 1939 vtrhla do Albánie a 7. dubna ji anektovala, čímž se přiblížila ke své koncepci Mare Nostrae – ovládnout Středozemní moře v uzavřeném kruhu. (Příloha B, s. XXIV)

- 2) Разбирая текст секретного протокола о разделе сфер влияния, Нольте обрушивается на пункт о Польше, где говорилось, что вопрос о желательности для интересов обоих государств независимого польского государства и о том, каковы могли бы быть границы этого государства, может быть выяснен лишь в ходе будущего развития политической ситуации. (Příloha A, s. IX)

Při analýze textu tajného protokolu o rozdělení sfér vlivu se Nolte rozčiluje nad bodem o Polsku, ve kterém se hovoří, že otázka zájmů obou států a možných hranic se může vyjasnit až v průběhu budoucího vývoje politické situace. (Příloha B, s. XXVII)

f) Substantivní kondenzátor (SK) → nulový ekvivalent z důvodu chybějící výpovědi, 1krát

- 1) Однако ни один проект со стороны Британии не давал гарантии Прибалтийским странам – западной границе СССР, все они практически заканчивались уклонением от решительного шага. Это подтверждают практически все опубликованные ранее и вводимые в оборот новые архивные документы. (Příloha A, s. VIII)

Naproti tomu ani jeden návrh ze strany Velké Británie neposkytoval záruky pobaltským republikám – západní hranici SSSR. Potvrzují to všechny dosud publikované dokumenty. (Příloha B, s. XXVI)

3.3.6 Překlad adjektivního kondenzátoru (AdjK)

Celkem se AdjK vyskytuje v ruském originálu ve **48 případech**. Ve většině případů (41) je AdjK přeložen rovněž adjektivním kondenzátorem. Jednou bylo použito VF, dvakrát SK a jednou adverbiální kondenzátor. Dvakrát má AdjK v českém překladu nulový ekvivalent se zachováním výpovědi, v jednom případě překladatel zcela vypustil danou výpověď (nulový ekvivalent z důvodu chybějící výpovědi). Zajímavých je i sedm případů, kdy je nulový ekvivalent v ruském originálu přeložen do češtiny pomocí adjektiva. Očekávali bychom tento jev spíše v opačném směru – při překladu z češtiny do ruštiny.

a) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → adjektivní kondenzátor (AdjK), 41krát

- 1) *Япония тогда захватила территорию, равную площади Франции. (Příloha A, s. 5)*

Japonsko tehdy obsadilo území velké jako Francie. (Příloha B, s. XXIII)

- 2) *Драматичная судьба Польши на стыке соперничающих геополитических комплексов в момент обострения общей борьбы была предопределена не в последней степени ее извечной неприязнью к России. Материалы настоящей книги подтверждают то, что было известным из опубликованных архивных материалов. (Příloha A, s. X)*

Dramatický osud Polska při střetu soupeřících geopolitických komplexů v čase zostření společného boje předurčovalo v neposlední míře jeho odvěké nepřátelství s Ruskem. Dokumenty v této knize potvrzují to, co bylo známé ze zveřejněných archivních materiálů. (Příloha B, s. XXVII)

b) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → verbum finitum (VF), 1krát

- 1) *Амбиции и эйфория Варшавы в 1919 г. даже сделали ее неудобным партнером для Антанты, хотя ставка... (Příloha A, s. IV)*

Ambice a euforie Varšavy v roce 1919 z něho udělaly dokonce partnera, který byl pro Dohodu nevhodný, přestože sázka... (Příloha B, s. XXII)

c) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → substantivní kondenzátor (SK), 2krát

- 1) *Провозглашенная «равноудаленность» от СССР и Германии оказалась фикцией. (Příloha A, s. III)*

Выhlášení o „stejně vzdálenosti“ od SSSR a Německa se ukázalo být fikcí. (Příloha B, s. XXI)

- 2) *Неудовлетворенность целого ряда стран сложившимся положением стала питательной почвой для всякого рода взаимных претензий, способствовала накоплению на континенте горючего материала. (Příloha A, s. XV)*

Nespokojenost mnoha zemí se vznikem situace se stala živnou půdou nejrůznějších vzájemných požadavků a přispívala k hromadění výbušného materiálu na kontinentu. (Příloha B, s. XXXII)

d) Adjektivní kondenzátor → adverbiální kondenzátor (AdvK), 1krát

- 1) *В главной части говорилось об отторжении Судетской области и других чехословацких территорий с преобладающим немецким населением и передаче их Германии до 10 октября. (Příloha A, s. XIX)*

V hlavní části se mluvilo o odtržení sudetské oblasti a dalších částí československého území, na kterých žili převážně obyvatelé německé národnosti a jejich předání Němcům do 10. října. (Příloha B, s. XXXV)

e) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 2krát

- 1) *В создавшихся условиях усиливали нажим на Прагу Венгрия и Польша. (Příloha A, s. XVIII)*

V těchto podmínkách zosnovaly tlak na Prahu také Maďarsko a Polsko. (Příloha B, s. XXXIV)

- 2) *Неизбежность полной перекройки Европы становилась явной, и все страны, прежде всего Восточная Европа, искали свой выход из создавшегося положения, размышляли над возможностью... (Příloha A, s. X)*

Nevyhnutelnost změnit Evropu od základu se stala zjevnou a všechny země, především ve východní Evropě, hledaly východiska ze situace, přemýšlely o možnosti, jak... (Příloha B, s. XXVII)

f) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → nulový ekvivalent z důvodu chybějící výpovědi, 1krát

- 1) *Нольте называет «пакт Гитлера – Сталина» «европейской прелюдией» ко Второй мировой войне. Разбирая текст секретного протокола о разделе*

сфер влияния, Нольте обрушивается на пункт о Польше, где говорилось, что вопрос о желательности для интересов обоих государств независимого польского государства и о том, каковы могли бы быть границы этого государства, может быть выяснен лишь в ходе будущего развития политической ситуации. (Příloha A, s. IX)

Nolte nazývá Hitlerův-Stalinův pakt evropskou předehrnou druhé světové války. Při analýze textu tajného protokolu o rozdělení sfér vlivu se Nolte rozčiluje nad bodem o Polsku, ve kterém se hovoří, že otázka zájmů obou států a možných hranic se může vyjasnit až v průběhu budoucího vývoje politické situace. (Příloha B, XXVII).

g) Nulový ekvivalent → adjektivní kondenzátor (AdjK), 6krát

- 1) Речь здесь шла о конференции 1935 г. в Стресе по вопросу о нарушениях Германией военных положений Версальского договора, где Британия отвергла предложение о санкциях в случае новых нарушений. (Příloha A, s. VI)*

Мěl tím на mysli konferenci, která se roku 1935 konala v italském městě Stresa, k otázce, zda Německo porušilo podmínky versailleské smlouvy, týkající se ozbrojených sil, na které Velká Británie odmítla návrh na sankce v případě nových porušení smlouvy. (Příloha B, s. XXIV)

- 2) В апреле 1939 г. в Германии началась разработка планов военных действий против Польши – операция «Вайс». (Příloha A, s. XI)*

В dubnu 1939 se v Německu začal rozpracovávat plán vojenského postupu proti Polsku nazývaný operace Weiss. (Příloha B, s. XXVIII)

3.3.7 Posuny k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v překladu do češtiny a souhrnné výsledky

V tabulce 8 nalezneme přesné počty výskytu VF a kondenzačních prostředků včetně procentuálního zobrazení. V ruském originálu i českém překladu je nejvyšší výskyt VF a SK. VF je podle očekávání častěji použito v českém překladu, SK je častější v ruském originálu. Podle očekávání se tedy míra užití verba finita v přeloženém českém textu zvýšila. V ruštině tvořila 51,8 % (736 jevů), v češtině nyní 64,0 % (928 jevů). Opět je nejčastěji zastoupen substantivní kondenzátor – v ruštině je jeho výskyt v 23,2 % případů (329 jevů), v češtině je výsledek o něco nižší 20,1 % (292 jevů), což odpovídá statistickým údajům o odborném

stylu.³ Poměrně často je v ruském originálu použit infinitivní kondenzátor – 10,6 % (151 jevů) a participiální kondenzátor – 7,1 % (101 jevů). Infinitivní kondenzátor je častý i v českém překladu 9,5 % (138 jevů).

Bohužel s údaji o AdjK a PaK je třeba v českém překladu nakládat s opatrností, neboť nulový výskyt PaK je dán zcela odlišnou českou klasifikací, která daný jev posuzuje jako dějové adjektivum. Ruská klasifikace naopak nepočítá s adverbialním kondenzátorem, který se v češtině vyskytuje, třebaže v poměrně malém počtu.

Získané výsledky odpovídají předpokladu, že český text bude explicitnější z hlediska vyšší frekvence VF a nižší frekvence SK. Můžeme konstatovat, že se překladatel držel úzu typického pro cílový jazyk. Překladatel dodržel úzus převládajícího verba finita a nižší míru zastoupení kondenzačních prostředků, než je tomu v ruském originálu.

Tabulka 8: Použití kondenzačních prostředků v textech N. A. Naročnické

9 000 slov	A Naročnická RJ originál		B Naročnická ČJ překlad	
VF	736	51,8	928	64,0
PřK	56	3,9	0	0,0
PaK	101	7,1	1	0,1
IK	151	10,6	138	9,5
SK	329	23,2	292	20,1
AdjK	48	3,4	85	5,9
AdvK	0	0,0	7	0,5
Celkem	1421	100,00 %	1451	100,00 %

V tabulce 9 nalezneme počet jevů, u kterých došlo k implicitnímu/explicitnímu posunu. V každém řádku je uveden celkový počet jevů, počet jevů, u kterých došlo k explicitnímu posunu, a počet jevů, u kterých došlo k implicitnímu posunu, včetně procentuálního vyjádření.

³ Těšitelová, M. *Linguistica. VII. Kvantitativní charakteristiky současné odborné češtiny (v rámci věcného stylu): tabulky a přehledy*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1983a.

Kožina, M. N. *O rečevoj sistemnosti naučnogo stilja sravnitelno s nekotorymi drugimi*. Perm', Permskij gosudarstvennyj universitet, 1992.

Ve srovnání s ruským originálem se český překlad vyznačuje tendencí k větší míře explicitnosti – celkem jsme ve vzorku 9 000 slov našli 215 jevů s procentuálním vyjádřením 79,63 %. O nižší tendenci k explicitnosti svědčí 55 jevů (20,37% vyjádření). Tyto výsledky potvrzují tendenci českých odborných textů, které se oproti ruským textům běžně vyznačují vyšší mírou explicitnosti a vyšší verbálností. Podle Jelínkovy klasifikace se povaha kondenzačních prostředků mění tak, že v českém překladu dochází k dekondenzaci při použití menší míry kondenzačních prostředků.

Tabulka 9: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v techtech N. A. Naročnické (překlad do češtiny)

Naročnická - RJ originál a ČJ překlad					
	Počet jevů, u kterých došlo k posunu	Posun k explicitnímu vyjádření	Vyjádření v %	Posun k implicitnímu vyjádření	Vyjádření v %
VF	4	0	0,00	4	100,00
PřK	51	42	82,35	9	17,65
Pak	94	63	67,02	31	32,98
IK	47	40	85,11	7	14,89
SK	70	67	95,71	3	4,29
AdjK	4	3	75,00	1	25,00
AdvK	0	0	0,00	0	0,00
Celkem	270	215	79,63 %	55	20,37 %

Pro úplnost uvádíme přehled posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření včetně započítání tzv. nulových ekvivalentů se zachováním výpovědi (Tabulka 10). U VF tak došlo k ještě explicitnějšímu vyjádření, neboť v ruském originále ekvivalent vyjádřen nebyl, a v českém překladu pak bylo použito právě VF. Ještě jeden případ byl připočítán k explicitnímu vyjádření – adjektivní kondenzátor byl do češtiny přeložen jako adverbální, proto tedy také posun k větší explicitnosti. V ostatních případech se navyšovaly případy s implicitním vyjádřením. Celkově však procentuální výsledky již jen potvrzují výsledky popsané výše.

Tabulka 10: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v textech N. A. Naročnické (vč. nulových ekvivalentů)

Naročnická - A originál RJ a B překlad ČJ					
	Počet jevů, u kterých došlo k posunu (vč. nulových ekvivalentů)	Posun k explicitnímu vyjádření	Vyjádření v %	Posun k implicitnímu vyjádření	Vyjádření v %
VF	17	13	76,47	4	23,53
PřK	56	42	75,00	14	25,00
Pak	101	63	62,38	38	0,00
IK	47	40	85,11	7	14,89
SK	78	67	85,90	11	14,10
AdjK	6	4	66,67	2	33,33
AdvK	0	0	0,00	0	0,00
Celkem	305	229	75,08 %	76	24,92 %

V závěrečné tabulce 11 nalezneme počty jevů, u kterých nedošlo k žádnému posunu a překladatel použil buď VF nebo stejný kondenzační prostředek. V 78,54 % je překlad shodný s jeho originálem z hlediska predikační sevřenosti. Zbýlých 21,46 % prošlo určitými změnami, které jsme podrobně popsali v této kapitole.

Tabulka 11: Nulový posun v textech N. A. Naročnické

Posun v rámci zkoumaného jevu - Naročnická (A originál RJ - B překlad ČJ)			
	Celkem jevů	Žádný posun	Vyjádření v %
VF	736	719	97,69
PřK	56	0	0,00
Pak	101	0	0,00
IK	151	104	68,87
SK	329	251	76,52
AdjK	48	42	87,50
Posun v rámci celku			
Celkem	1421	1116	78,54

3.4 Kontrastivní translatologická analýza českého originálu a ruského překladu z hlediska predikační sevřenosti

Pro porovnání českého originálu a ruského překladu byla zvolena vybraná část z publikace O. Krejčího *Geopolitika středoevropského prostoru* vydaná v roce 2010 – část 9, *Národní stát: Tomáš G. Masaryk* a část 10, *Podunajská federace: Milan Hodža*. Celkový rozsah obou textů byl stanoven na 9 000 slov ze stejného důvodu jako u kontrastivní analýzy ruského originálu a českého překladu v kapitole 3.3. Český originál se nachází v příloze C, ruský překlad v příloze D. Označení jevů v přílohách a v empirické části je stejné, jak již bylo popsáno v kapitole 3.3.

3.4.1 Překlad verba finita (VF)

Celkem se verbum finitum vyskytuje v českém originálu v **894 případech**. Do ruštiny je přeloženo pomocí VF (868 případů), participiálního kondenzátoru (3), infinitivního kondenzátoru (7) a substantivního kondenzátoru (1). Sedmkrát nemá VF v ruském překladu žádný ekvivalent (nulový ekvivalent při zachování výpovědi). Bez povšimnutí nenecháme ani šest případů, kdy je nulový ekvivalent (originál) vyjádřen v ruském překladu pomocí VF.

a) Verbum finitum (VF) → verbum finitum (VF), 876krát

- 1) *Před 1. světovou válkou Masaryk rozhodně nepatřil mezi radikály, kteří usilovali o vytvoření samostatného českého státu a rozbití Rakouska-Uherska. (Příloha C, s. XXXVIII)*

До Первой мировой войны Масарик решительно не имел никакого отношения к радикалам, которые стремились к созданию независимого чешского государства и разделению Австро-Венгрии. (Příloha D, s. LIV)

- 2) *Pangermanisté hlásali, že malí národové nemají budoucnosti, že historie směřuje k vybudování velkých států; tento názor je očividně nesprávný, neboť od 18. století po dnes vznikla celá řada malých států. Imperialistický pokus Napoleonův se nepodařil a právě tak ztroskotal imperialism německý, rakousko-uherský i ruský." (Příloha C, s. XXXIX)*

Пангерманисты провозглашали, что малые народы не имеют будущего, что исторический процесс стремится к созданию больших государств; этот взгляд явно неверен, так как с XVIII века до сегодняшнего дня возник целый ряд малых государств. Империалистический эксперимент Наполеона провалился, и так же рухнул империализм немецкий, австро-венгерский и российский». (Příloha D, s. LVI)

b) Verbum finitum (VF) → participiální kondenzátor (Pak), 3krát

- 1) *Vzhledem k událostem, které doprovázely 1. světovou válku, lze říci, že v oné první rovině se Masarykovy názory neměnily, v druhé se přizpůsobovaly měnícím se poměrům v Rusku a postavení Ruska v Evropě. (Příloha C, s. XXXIX)*

Учитывая события, сопровождаящие Первую мировую войну, можно сказать, что в этой первой плоскости взгляды Масарика не менялись, а в другой – приспосабливались к положению в России и меняющимся взаимоотношениям России с Европой. (Příloha D, s. LVI)

- 2) *To, že Rakousko-Uhersko jako jediný stát ve světové válce zahynulo, bylo dáno tím, že ztratilo svoji původní obrannou funkci. (Příloha C, s. XLVII)*

Тот факт, что Австро-Венгрия – это единственное государство, не пережившее Первую мировую войну, был связан с тем, что оно потеряло свою изначальную оборонительную функцию. (Příloha D, s. LXVI)

- 3) *V přednášce Česko-Slovensko a střední Evropa, kterou přednesl v březnu 1931, tvrdil, že „geopolitika na evropském kontinentu konstatuje dva velké koridory ze severu na jih“... (Příloha C, s. XLIX)*

В лекции «Чехословакия и Центральная Европа», прочитанной в марте 1931 г., он утверждал, что «геополитика в европейской части континента предполагает два больших коридора с севера на юг»... (Příloha D, s. LXIX)

c) Verbum finitum (VF) → infinitivní kondenzátor, 7krát

- 1) *Rozebíral i hospodářský a vojenský význam koridoru a dovodil, že „utvořením tohoto srbsko-českého koridoru by spojenci zabránili Německu kolonizovat Balkán a Malou Asii a zabránili by Maďarům, aby byli poslušným předvojem Berlína“. (Příloha C, s. XL)*

Он рассматривал также экономическое и военное значение коридора и доказывал, что «созданием такого сербско-чешского коридора союзники предупредили бы немецкую колонизацию Балкан и Малой Азии и помешали бы венграм быть покорным авангардом Берлина». (Příloha D, s. LVIII)

- 2) *Jako samostatné celky nemohou být partnerem Německa bez nebezpečí, že je jednoho dne zhltne. (Příloha C, s. LI)*

Как самостоятельные единицы они не могут быть партнерами Германии без угрозы быть однажды поглощенными. (Příloha D, s. LXXI)

d) Verbum finitum (VF) → substantivní kondenzátor (SK), 1krát

- 1) *V memorandu Samostatné Čechy psal o spojení Čech a Srbochorvatska jako o společné touze, která může být naplněna tím, že se „připojí pruh země při*

západní hranici uherské bud' celý k Srbsku, nebo jedna polovina jeho (severní) k Čechám a druhá (jižní) k Srbsku". (Příloha C, s. XL)

В меморандуме «Независимая Чехия» он писал об объединении Чехии и Сербохорватии как об общем чаянии, которое может быть исполнено присоединением «полосы земли у венгерской западной границы или полностью к Сербии, или одной половины (северной) к Чехии, а второй – к Сербии». (Příloha D, s. LVII)

e) Nulový ekvivalent → verbum finitum (VF), 6krát

- 1) *Rakousko-Uhersko nerozebíraly malé národy, nebo alespoň ne především ony. Jak upozorňuje český historik Jaroslav Valenta, obecně dávno platilo, že „národy monarchie sice žily v jedné říši, ale ne společně, spíše jen vedle sebe a často i proti sobě". (Příloha C, s. XLVII)*

Австро-Венгрию разрушали изнутри не малые народы, или, по крайней мере, они играли в этом процессе не ключевую роль. Как отмечает чешский историк Ярослав Валента, издавна обычно происходило так, что «народы монархии хотя и жили в одной империи, но не были заодно, скорее, рядом друг с другом, а часто и против друг друга». (Příloha D, s. LXVI)

- 2) *Výsledný celek by tak měl 582 tisíc čtverečních mil – téměř tolik jako tehdejší Velká Británie, Francie, Německo a Itálie dohromady – a přibližně 100 milionů obyvatel. (Příloha C, s. XLVIII)*

В окончательном варианте она должна была иметь площадь 582 тысяч квадратных миль (почти столько же, сколько составляли Британия, Франция, Германия и Италия вместе взятые) и насчитывать приблизительно 100 миллионов населения. (Příloha D, s. LXVIII)

f) Verbum finitum (VF) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 7krát

- 1) *Masaryk mnohokrát opakoval, že Rakousko vzniklo jako umělý obranný svazek v boji proti Turkům – někdy připojuje i proti Hunům a proti násilnému duchu oné doby obecně. (Příloha C, s. XXXIX)*

Масарик неоднократно повторял, что Австрия возникла как искусственный оборонный союз в борьбе против Турции – в каких-то случаях также против гуннов и против духа насилия того времени вообще. (Příloha D, s. LVI)

- 2) *Jejich zástupci žijící ve Spojených státech si přejí spojení svého národa Československým státem, jehož by tvorili autonomní, federativní část. (Příloha C, s. XLIII)*

Их представители, живущие в США, хотят присоединить свою нацию к Чехословацкому государству в качестве автономной федеративной части. (Příloha D, s. LXI)

- 3) Zároveň ale platí, že se nepodařilo realizovat žádnou z Masarykových hlavních představ o mezinárodních zárukách bezpečnosti a trvalosti existence samostatného československého státu... (Příloha C, s. XLVI)

В то же время, однако, на деле не удалось реализовать ни одну из главных концепций Масарика о международном обеспечении безопасности, а также длительного существования независимого чехословацкого государства... (Příloha D, s. LXV)

3.4.2 Překlad přechodníkového kondenzátoru (PřK)

Celkem se PřK vyskytuje v českém originálu ve **3 případech**. Do ruštiny je přeložen pomocí PřK (2 případy) a VF (1). V šesti případech je nulový ekvivalent (originál) vyjádřen v ruském překladu pomocí PřK.

a) Přechodníkový kondenzátor (PřK) → přechodníkový kondenzátor (PřK), 2krát

- 1) *Obdobně v projevu k Revolučnímu Národnímu shromáždění v prosinci 1918 Masaryk řekl, že „německý nápor na východ jest obrácen proti pásu menších a malých národů sídlících mezi Němci a Rusy, počínajíc od Finů a končíc dole Řeky, jest to řada 18 malých národů. (Příloha C, s. XXXIX)*

В том же духе в обращении к Революционному национальному собранию в декабре 1918 г. Масарик выразил мысль, что «немецкий натиск на Восток направлен в зону средних и малых народов, проживающих между немцами и русскими, начиная с финнов и заканчивая на юге греками, это 18 малых народов. (Příloha D, s. LV)

b) Přechodníkový kondenzátor (PřK) → verbum finitum (VF), 1krát

- 1) *Po rozvratu Ruska bolševiky dostávají ovšem představy Masarykovy o stycích s Ruskem jiný směr. Nespoléhá již na ruskou pomoc, hledaje za ni náhradu ve velkých ideách demokracie." (Příloha C, s. XLI)*

«После разрушения России большевиками, конечно, восприятие Масариком отношений с Россией принимает другое направление. Он уже не полагается на русскую помощь и ищет для нее замены в великих идеях демократии» (Příloha D, s. LIX)

c) Nulový ekvivalent → přechodníkový kondenzátor (PřK), 6krát

- 1) *Vzhledem k událostem, které doprovázely 1. světovou válku, lze říci, že v oné první rovině se Masarykovy názory neměnily, v druhé se přizpůsobovaly měnícím se poměrům v Rusku a postavení Ruska v Evropě. (Příloha C, s. XXXIX)*

Учитывая события, сопровождавшие Первую мировую войну, можно сказать, что в этой первой плоскости взгляды Масарика не менялись, а в другой – приспосабливались к положению в России и меняющимся взаимоотношениям России с Европой. (Příloha D, s. LVI)

- 2) *V tomto memorandu uvažoval dokonce o možnosti vystěhování Maďarů z území koridoru na základě představy kolektivní viny... (Příloha C, s. XL)*

В этом меморандуме он даже говорил о возможности выселения венгров с территории коридора, основываясь на понятии коллективной вины... (Příloha D, s. LVIII)

- 3) *Připomínal, že Karel Havlíček Borovský jako Čech viděl na Slovensku těžiště vlastního národa. (Příloha C, s. XLIV)*

Он напоминал, что Карел Гавличек Боровский, будучи чехом, видел в Словакии центр своего народа. (Příloha D, s. LXII)

3.4.3 Překlad participiálního kondenzátoru (PaK)

Celkem se PaK vyskytuje v českém originálu pouze **dvakrát**. Do ruštiny je PaK přeložen pomocí VF (1 případ) a PřK (1 případ). Ve třech případech je nulový ekvivalent (originál) vyjádřen v ruském překladu pomocí PaK. Nízký výskyt participiálního kondenzátoru je způsoben již výše popsanou odlišnou ruskou a českou klasifikací jazykového materiálu.

a) Participiální kondenzátor (PaK) → verbum finitum (VF), 1krát

- 1) *První světová válka se pro něho postupně měnila v zápas teokracie a demokracie – řečeno americkým prezidentem Wilsonem, válka měla učinit svět bezpečnější pro demokracii. (Příloha C, s. XLVI)*

Первая мировая война для него постепенно становилась борьбой теократии и демократии – это было сказано в разговоре с американским президентом Уилсоном; война должна была сделать мир более устойчивым для демократии. (Příloha D, s. LXIV)

b) Participiální kondenzátor (PaK) → přechodníkový kondenzátor (PŘK), 1krát

- 1) *Popravdě řečeno ale Německo a Rakousko-Uhersko byly na začátku války konstituční monarchie, jejichž volební systém i stav občanské společnosti nebyl nikterak pozadu za situací ve Francii či Velké Británii. (Příloha C, s. XLVI)*

Однако, по правде говоря, Германия и Австро-Венгрия были в начале войны конституционными монархиями, чья избирательная система и состояние гражданского общества никак не отставали от ситуации во Франции и Великобритании. (Пříloha D, s. LXV)

c) Nulový ekvivalent při zachování výpovědi → participiální kondenzátor (PaK), 3krát

- 1) *Český historik Václav Kural též připomíná „Ioneskův plán na blok Polska, Československa, Rumunska, Jugoslávie a Řecka, Tardieův plán na obnovu prostoru zaujímaného bývalým Rakousko-Uherskem formou Dunajského svazu a podobný plán Ermera Hánntose na »trojřešení« maďarsko-rakousko-česko-slovenské.“ (Příloha C, s. XLVIII)*

Чешский историк Вацлав Курал, кроме того, упоминает «проект блока Польши, Чехословакии, Румынии, Югославии и Греции, предложенный Ионеско, проект преобразования пространства, которое занимала бывшая Австро-Венгрия, в виде дунайского союза Тардые и похожий проект Эрмера Ханнтоша венгерско-австрийско-чехословацкого «тройственного решения». (Příloha D, s. LXVIII)

- 2) *Tato studie počítala s vytvořením „velké politické konfederace se společnou zahraniční a obrannou politikou“, složené z Rakouska, Česko-Slovenska, Maďarska a jižního křídla v podobě Rumunska, Bulharska, Jugoslávie, Řecka a možná také Turecka. (Příloha C, s. XLVIII)*

Данное исследование рассматривает создание «крупной политической конfederации с совместной внешней и оборонительной политикой», включающей Австрию, Чехословакию, Венгрию и южный блок, состоящий из Румынии, Болгарии, Югославии, Греции и, возможно, Турции. (Příloha D, s. LXVIII)

- 3) *Hodžův pokus oživit Palackého pojetí střední Evropy jako oblasti pod stálým tlakem ze Západu a z Východu neoperuje s ideou centralizace – byť i u něho lze nalézt... (Příloha C, s. LII)*

Попытка Годжи вернуться к пониманию Центральной Европы Палацкого как находящейся под натиском с Запада и Востока не связана с идеей централизации – хотя и у него можно найти... (Příloha D, s. LXXIII)

3.4.4 Překlad infinitivního kondenzátoru (IK)

Celkem se IK vyskytuje v českém originálu ve **46 případech**. Do ruštiny je přeložen pomocí IK (42 případů) a substantivního kondenzátoru (4).

a) Infinitivní kondenzátor (IK) → infinitivní kondenzátor (IK), 42krát

- 1) *Dokázal intelektuálně ztvárnit ideu československé státnosti ve všech jejích rozměrech: pojetí suverenity... (Příloha C, s. XXXVII)*

Ему удалось интеллектуально оформить идею чехословацкой государственности во всех ее аспектах: понятие суверенитета... (Příloha D, s. LIII)

- 2) *Tehdy dokázal Masaryk svůj národní program nejen přehodnotit, ale dát mu i vyústění v podobě projektu samostatného českého státu a aktivní diplomacie. Pochopit tuto významnou etapu vývoje Masarykových názorů znamená sáhnout především po jeho projevech, memorandech... (Příloha C, s. XXXVIII)*

Тогда Масарику удалось не только переоценить свою национальную программу, но и воплотить ее в виде проекта независимого чешского государства и активной дипломатии. Понять этот важный этап развития взглядов Масарика значит проанализировать прежде всего его речи, меморандумы... (Příloha D, s. LIV)

- 3) *Přesnější by asi bylo říci, že se vyvíjel Masarykův názor na politické možnosti získat území a zajistit ideální vnitřní podmínky pro národní stát. (Příloha C, s. XLII)*

Точнее было бы сказать, что формировалась точка зрения Масарика на политические возможности получить территорию и обеспечить идеальные внутренние условия для национального государства. (Příloha D, s. LIX)

b) Infinitivní kondenzátor (IK) → substantivní kondenzátor (SK), 4krát

- 1) *Obhájit zájmy národa viděl jako úkol „pracovat ku povznesení celého Rakouska a jeho politické správy“. (Příloha C, s. XXXVII)*

Защиту национальных интересов он видел в задаче «работать на процветание всей Австрии и ее политического управления». (Příloha D, s. LIII)

- 2) *Rozebíral i hospodářský a vojenský význam koridoru a dovořil, že „utvořením tohoto srbsko-českého koridoru by spojenci zabránili Německu kolonizovat Balkán a Malou Asii a zabránili by Maďarům, aby byli poslušným předvojem Berlína“. (Příloha C, s. XL)*

Он рассматривал также экономическое и военное значение коридора и доказывал, что «созданием такого сербско-чешского коридора союзники предупредили бы немецкую колонизацию Балкан и Малой Азии и помешали бы венграм быть покорным авангардом Берлина». (Příloha D, s. LVIII)

- 3) Již tehdy Milan Hodža tvrdil, že Německo nebylo zeměpisně předurčené stát v čele střední Evropy. (Příloha C, s. XLIX)

Уже тогда Милан Годжа утверждал, что положение Германии во главе Центральной Европы не было географически мотивированным. (Příloha D, s. LXVIII)

3.4.5 Překlad substantivního kondenzátoru (SK)

Celkem se SK vyskytuje v českém originálu ve **233 případech**. Do ruštiny je přeložen pomocí SK (222 případů), VF (1), PŘK (2), IK (4) a adjektivního kondenzátoru (2). Dvakrát nemá SK v ruském překladu žádný ekvivalent (nulový ekvivalent při zachování výpovědi). Ve čtrnácti případech je nulový ekvivalent (český originál) vyjádřen v ruském překladu pomocí SK.

a) Substantivní kondenzátor (SK) → substantivní kondenzátor (SK), 222krát

- 1) Před 1. světovou válkou Masaryk rozhodně nepatřil mezi radikály, kteří usilovali o vytvoření samostatného českého státu a rozbití Rakouska-Uherska. (Příloha C, s. XXXVII)

До Первой мировой войны Масарик решительно не имел никакого отношения к радикалам, которые стремились к созданию независимого чешского государства и разделению Австро-Венгрии. (Příloha D, s. LIII)

- 2) Korekce ve prospěch národopisné hranice připouštěl Masaryk v oblasti Horních Rakous a ve Slezsku – severní Čechy ale „jsou nezbytné k existenci a prosívání nového státu jak z hlediska hospodářského, tak v zájmu českých národnostních menšin“. (Příloha C, s. XLII)

Коррекцию в пользу этнографической границы Масарик допустил в области Нижней Австрии и в Силезии – северная Чехия «необходима для существования и процветания нового государства как с экономической точки зрения, так и в интересах чешских национальных меньшинств». (Příloha D, s. LX)

b) Substantivní kondenzátor (SK) → verbum finitum (VF), 1krát

- 1) Tyto představy kontrastují s názory Františka Palackého a Ludovíta Štúra, pro něž byl socialismus nepřijatelný a komunismus jak nutný důsledek šíření socialistických idejí, tak záruka mravního rozkladu. (Příloha C, s. XLV)

Такая позиция контрастирует со взглядами Франтишека Палацкого и Людовита Штура, для которых социализм был неприемлем, а коммунизм как неизбежное следствие развития социалистических идей неминуемо вел к моральному разложению. (Příloha D, s. LXIV)

c) Substantivní kondenzátor (SK) → přechodníkový kondenzátor (PŘK), 2krát

- 1) *Poněkud nepřesvědčivě pak Masaryk rozebíral neochotu Ruska přičlenit české země, a to s poukazem na české katolictví, a tudíž potenciální protiruské spojení Čechů s Poláky. (Příloha C, s. XXXVII)*

Несколько неубедительно он потом разбирал вопрос нежелания России присоединить чешские земли, объясняя это католичеством чехов, а также потенциальной возможностью антиросийского союзничества чехов с поляками. (Příloha D, s. LIII)

- 2) *S odvoláním na Julia Grégra a některé další tehdejší české politiky ovšem uvažoval též o případné úpravě severních a jižních hranic Čech podle národnostního principu formou připojení území k Německu či Rakousku. (Příloha C, s. XLIV)*

Ссылаясь на Юлиуса Грегга и некоторых других тогдашних чешских политиков, он, конечно, также рассматривал возможность оформления северных и южных границ Чехии по национальному принципу в виде присоединения территорий к Германии или Австрии. (Příloha D, s. LXII)

d) Substantivní kondenzátor (SK) → infinitivní kondenzátor (IK), 4krát

- 1) *Jejich zástupci žijící ve Spojených státech si přejí spojení svého národa Československým státem, jehož by tvořili autonomní, federativní část. (Příloha C, s. XLIII)*

Их представители, живущие в США, хотят присоединить свою нацию к Чехословацкому государству в качестве автономной федеративной части. (Příloha D, s. LXI)

- 2) *Masarykův způsob propojení národní, občanské a sociální ideje je nesporně velice zajímavý. (Příloha C, s. XLVI)*

Способ Масарика объединить национальные, гражданские и социальные идеи, бесспорно, очень интересен. (Příloha D, s. LXV)

- 3) *Všechny tyto nedokonalé pokusy o vylepšení mezinárodních vztahů po versailleském míru mohly být dále prohlubovány a zdokonalovány – nebo zavrženy, jak se tomu stalo. (Příloha C, s. XLVII)*

Все эти несовершенные попытки улучшить международные отношения после Версальского мира могли быть дальше продолжены и усовершенствованы – или прекращены, как и произошло. (Příloha D, s. LXVII)

e) Substantivní kondenzátor (SK) → adjektivní kondenzátor (AdjK), 2krát

- 1) *Nebyla vůbec náhoda, že už v meziválečném období udržoval kontakty s Richardem Coudenhove-Kalergim, tehdy předním propagátorem sjednoci Evropy. (Příloha C, s. LI)*

Вовсе не было случайным, что уже в межвоенный период он поддерживал связь с Рихардом Куденхов-Калерги, известным в то время пропагандистом объединенной Европы. (Пříloha D, s. LXXI)

- 2) *Stloukal přímo tvrdil, že Masaryk „chtěl zachránit zbytek Lužičanů od germanizace a posunout obrannou frontu Čech blíže k Berlínu“. (Příloha C, s. XLII)*

Стлоукал прямо утверждал, что Масарик «хотел защитить оставшихся лужицан от германизации и сдвинуть оборонительный фронт Чехии ближе к Берлину». (Пříloha D, s. LX)

f) Substantivní kondenzátor (SK) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 2krát

- 1) *V memorandu Greyovi je tento doplněk shrnut do varování před pangermánskou politikou Drang nach Osten, kterou konkretizoval v tvrzení, že „kolonizováním Rakouska se Německo snaží kolonizovati Balkán, a tak dosáhnouti Cařihradu a Bagdádu“. (Příloha C, s. XXXIX)*

В меморандуме Грэю это дополнение было сведено к предостережению от пангерманской политики «Дранг нах Остен», в отношении которой он конкретизировал: «колонизацией Австрии Германия пытается колонизировать Балканы и так дойти до Царьграда и Багдада»⁵⁰. (Пříloha D, s. LV)

- 2) *Tento nejnápadnější rozdíl původních Masarykových představ o rozloze státu ve srovnání s realitou 1. republiky je v přímé souvislosti s původní představou o roli Ruska. (Příloha C, s. XLII)*

Это ярчайшее отличие изначальных представлений Масарика о границах государства от действительности Первой республики находится в прямой зависимости с изначальным представлением о роли России. (Пříloha D, s. LX)

g) Nulový ekvivalent → substantivní kondenzátor (SK), 14krát

- 1) *Masaryk se zasloužil o stát mimo jiné tím, že (a) za pomoci argumentace z oblasti teorie mocenské rovnováhy; (b) pomocí koncepce práva národů na sebeurčení, tedy přirozeného práva... (Příloha C, s. XXXVII)*

Масарик добился признания государства прежде всего посредством (а) приведения аргументов из области теории баланса сил, (б) создания концепции права народов на самоопределение, то есть естественного права... (Příloha D, s. LIII)

- 2) ...žádný člověk nesmí užívat druhého člověka jako prostředku svých cílů – to je mravní obsah politického principu rovnosti a rovnoprávnosti," psal Masaryk v Nové Evropě. (Příloha C, s. XLV)

...ни один человек не имеет право использовать другого человека как средство достижения своих целей – это нравственное содержание политического принципа равенства и равноправия», – писал Масарик в «Новой Европе». (Příloha D, s. LXIV)

- 3) Vztahy rovnováhy i partnerství potřebují střední Evropu, která nebude mozaikou několika slabých státek, ale federací všech... Jejich federace, neizolovaná od západní Evropy, by mohla nabídnout pozoruhodný příspěvek k evropské bezpečnosti už pouhým faktem své existence. (Příloha C, s. LI)

Для создания баланса и партнерства требуется Центральная Европа, которая не будет мозаикой нескольких маленьких государств, но федерацией всех... Такая федерация, не изолированная от Западной Европы, могла бы предложить достойный внимания вклад в обеспечение европейской безопасности уже самим фактом своего существования. (Příloha D, s. LXXI)

3.4.6 Překlad adjektivního kondenzátoru (AdjK)

Celkem se AdjK vyskytuje v českém originálu ve **111 případech**. Do ruštiny je přeložen pomocí AdjK (43 případů), VF (3), PŘK (1), PaK (58) a SK (3). Třikrát nemá AdjK v ruském překladu žádný ekvivalent (nulový ekvivalent při zachování výpovědi).

a) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → adjektivní kondenzátor (AdjK), 43krát

- 1) Základem Masarykova pojetí středoevropské rovnováhy byly ideje radikálního pangermánství, představa slovanské solidarity a naděje vložená do spojeneckých smluv národního státu s vybranými státy. (Příloha C, s. XXXVII)

Основой масариковского понимания центральноевропейского равновесия служили идеи радикального пангерманизма, понятие славянской солидарности и надежды, возложенные на союзнические договоры национального государства с выбранными государствами. (Příloha D, s. LV)

- 2) *Toto přibližně 200 km dlouhé, úzké nárokované území patřilo prý kdysi Slovensku a dodnes by na něm mělo být národnostně smíšené obyvatelstvo. (Příloha C, s. XLI)*

Эта требуемая узкая территория длиной приблизительно 200 км когда-то якобы принадлежала Словакии и к моменту издания книги должна была иметь национально смешанное население. (Příloha D, s. LVIII)

- 3) *Tehdy se domníval, že Užhorod, Mukačevo a Marmarošská Sihot' by měly připadnout ruské říši – tedy, že nově vzniklé Čechy (Československo) budou hraničit s Ruskem. (Příloha C, s. XLII)*

Тогда он предполагал, что Ужгород, Мукачево и Мармарош-Сигет должны были отойти Российской империи – то есть что вновь созданная Чехия (Чехословакия) будет граничить с Россией. (Příloha D, s. LX)

b) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → verbum finitum (VF), 3krát

- 1) *A zdůraznil, že republikánský režim, požadovaný zpočátku jen radikály, získával v českých zemích stále více přívrženců. (Příloha C, s. XLV)*

Он не преминул подчеркнуть, что республиканская форма правления, которую требовали сначала только радикалы, завоевывала в чешских землях все больше приверженцев. (Příloha D, s. LXIV)

- 2) *Pokládá vývoj k německému nacismu za zákonitý a zaviněný mezinárodními potěry. (Příloha C, s. XLVII)*

Оно предусматривает, что путь к немецкому нацизму является закономерным, а его причиной были международные взаимоотношения. (Příloha D, s. LXVII)

- 3) *Český historik Václav Kural též připomíná „Ioneskův plán na blok Polska, Československa, Rumunska, Jugoslávie a Řecka, Tardieův plán na obnovu prostoru zaujímaného bývalým Rakousko-Uherskem formou Dunajského svazu a podobný plán Ermera Hánntose na »trojřešení« maďarsko-rakousko-československé." (Příloha C, s. XLVIII)*

Чешский историк Вацлав Курал, кроме того, упоминает «проект блока Польши, Чехословакии, Румынии, Югославии и Греции, предложенный Ионеско, проект преобразования пространства, которое занимала бывшая Австро-Венгрия, в виде дунайского союза Тардые и похожий проект Эрмера Ханнтоша венгерско-австрийско-чехословацкого «тройственного решения». (Příloha D, s. LXVIII)

c) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → přechodníkový kondenzátor (PřK), 1 krát

- 1) *V memorandu britskému ministrovi zahraničních věcí z května 1915 předpokládal, že by se slovenská hranice táhla v severních Uhrách „od Užhorodu přes Košice podle národopisné hranice dolů po řece dolů k Dunaji, zahrnující v to Prešpurk a celý slovenský sever až k pohraniční čáře uherské". (Příloha C, s. XLII)*

В меморандуме британскому министру иностранных дел от мая 1915 г. он предлагал, чтобы словацкая граница тянулась в северной Венгрии «от Ужгорода через Кошице по этнографической границе вниз по реке Иполь к Дунаю, захватывая Пресбург и весь словацкий север до самой границы с Венгрией». (Příloha D, s. LVI)

d) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → participiální kondenzátor (PaK), 58krát

- 1) *A silné Rusko, sjednocené federativně, my všichni a Evropa potřebujeme." Byla to vize pásu malých států čelících pangermánskému nebezpečí, a to i pomocí slovanské vzájemnosti. (Příloha C, s. XXXIX)*

А сильная Россия, объединенная федеративно, нужна всем нам и Европе». Это была концепция пояса малых народов, противостоящих пангерманской опасности посредством славянской взаимности. (Příloha D, s. LVI)

- 2) *Federace vzniklá z převahy společných zájmů by podle Hodžových představ mohla zmenšit nacionalistické výbuchy a odstranit spory, které pramení z územních nároků a problematiky menšin. (Příloha C, s. XLIX)*

Федерация, возникшая на основе преобладания общественных интересов, согласно концепции Годжи, могла бы уменьшить националистические вспышки и прекратить споры, коренящиеся в территориальных претензиях и проблемах меньшинств. (Příloha D, s. LXX)

- 3) *Sjednocením politických sil odpovídajících síle sousedního agresivního nacionalismu by totiž vytvořila protiváhu. (Příloha C, s. LI)*

Посредством объединения политических сил, соответствующих силе соседнего агрессивного национализма, образовался бы противовес. (Příloha C, s. LXXI)

e) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → substantivní kondenzátor (SK), 3krát

- 1) *Sebeurčovací princip národů sloužil Masarykovi v Nové Evropě i jako zdůvodnění „nového plánu", který „byl navržen Malorusy žijícími v Uhrách. (Příloha C, s. XLIII)*

Принцип самоопределения народов служил для Масарика в «Новой Европе» и как обоснование «нового плана», который «был предложен малороссами, живущими в Венгрии. (Příloha D, s. LXI)

- 2) Právě vítězná demokracie měla být v Evropě zárukou udržení samostatnosti českého státu i při ztrátě opory v Rusku a bez koridoru do Jugoslávie. (Příloha C, s. XLVI)

Именно победа демократии должна была быть в Европе залогом сохранения независимости чешского государства даже при потере поддержки в России и без коридора в Югославию. (Příloha D, s. LXIV)

- 3) Tím se nejen snižuje vina těch, kdo utrpení 2. světové války zavinili, ale zároveň se tvrdí, že ve versailleském systému byla zakódována jediná vývojová tendence režimu v německém státu. (Příloha C, s. XLVII)

Этим не только уменьшается вина тех, кто отвечает за ужасы Второй мировой войны, но и утверждается, что в Версальской системе была заложена единственно возможная тенденция развития режима в немецком государстве. (Příloha D, s. LXVII)

f) Adjektivní kondenzátor (AdjK) → nulový ekvivalent při zachování výpovědi, 3krát

- 1) Na mapě číslo 17, s níž odjížděl Masaryk do emigrace, je slovenská hranice vymezena na severu uhersko-haličskou hranicí, na východě přibližně řekou Uh, na jihu pak čarou vedenou po pohoří Matry a Dunajem. (Příloha C, s. XLII)

На карте 17, с которой Масарик уезжал в эмиграцию, словацкая граница проведена на севере по линии венгерско-галицской границы, на востоке приблизительно по реке Уж, на юге по черте гор Матры и по Дунаю. (Příloha D, s. LX)

- 2) Předpokládal, že by na český trůn mohl zasednout některý z princů dodaných Spojenci, nebo by mohla být vytvořena personální unie Srbska a Čech (Československa). (Příloha C, s. XLV)

Он предполагал, что чешский трон мог занять кто-нибудь из принцев одной из стран антигерманской коалиции, или же могла быть создана личная уния Сербии и Чехии (Чехословакии). (Příloha D, s. LXIII)

3.4.7 Překlad adverbialního kondenzátoru (AdvK)

Celkem se AdvK vyskytuje v českém originálu ve **3 případech**. Do ruštiny je přeložen pomocí PřK (1), AdjK (1) a adverbia (1).

a) Adverbiální kondenzátor (AdvK) → přechodníkový kondenzátor (PřK), 1krát

- 1) *Vypráví se, že britský ministerský předseda Lloyd George novinářům na otázku, kdo válkou získal nejvíce, odpověděl víc než vtipně: „Profesor Masaryk!“ (Příloha C, s. XLVI)*

Говорят, что британский премьер-министр Ллойд Джордж на вопрос журналистов, кто больше выиграл от войны, ответил, более чем шутя: «Профессор Масарик!» (Příloha D, s. LXV)

b) Adverbiální kondenzátor (AdvK) → adjektivní kondenzátor (AdjK), 1krát

- 1) *Byť se jedná o argumenty, které ve svých čistých podobách mohou působit protikladně, v činnosti Masaryka a jeho druhů se jednalo o čin s velkou vnitřní logikou. (Příloha A, s. XXXVII)*

Хотя речь идет об аргументах, которые в их чистом виде могут формировать противоположные мнения, в деятельности Масарика и его соратников присутствовала сильная внутренняя логика. (Příloha D, s. LIV)

c) Adverbiální kondenzátor (AdvK) → adverbium, 1krát

- 1) *Výrazem tohoto pojetí se stala 1. republika se svým ústavně zakotveným pojetím československého národa. (Příloha C, s. XLIV)*

Иллюстрацией этого понятия стала Первая республика со своим конституционно закреплённым понятием чехословацкого народа. (Příloha D, s. LXII)

3.4.8 Posuny k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v překladu do ruštiny a souhrnné výsledky

V tabulce 12 nalezneme přesné počty výskytu VF a kondenzačních prostředků včetně procentuálního zobrazení. V českém originálu i ruském překladu je vedle VF vysoký výskyt SK. PaK je v češtině pouze dvakrát, v ruštině je jeho výskyt mnohem vyšší (69 případů). Čeština má naopak velmi vysoký výskyt AdjK (111 případů), který se v ruském překladu objevuje v polovičním množství (46 případů). Připomeňme, že s údaji o AdjK a PaK je třeba nakládat s opatrností, neboť vysoký výskyt AdjK v českém originálu je dán zcela odlišnou českou klasifikací daného jevu. Tato klasifikace řadí téměř všechny jevy ke skupině dějových adjektiv, avšak v ruské klasifikaci jsou tato brána jako participia.

Překvapivé může být i použití PřK v českém originálu (3 výskyty). U textů z roku 2010 bychom neočekávali aktivní použití přechodníků, nicméně jejich výskyt je vždy v citacích, což nám jejich aktivní zapojení do textu vysvětluje.

Tabulka 12: Použití kondenzačních prostředků v textech O. Krejčího

9 000 slov	C Krejčí ČJ originál		D Krejčí RJ překlad	
VF	894	69,2	892	67,3
PřK	3	0,2	13	1,0
PaK	2	0,2	69	5,2
IK	46	3,6	57	4,3
SK	233	18,0	249	18,8
AdjK	111	8,6	46	3,5
AdvK	3	0,2	0	0,0
Celkem	1292	100,00 %	1326	100,00 %

V tabulce 13 nalezneme počet jevů, u kterých došlo k implicitnímu/explicitnímu posunu. V každém řádku je uveden celkový počet jevů, počet jevů, u kterých došlo k explicitnímu posunu, a počet jevů, u kterých došlo k implicitnímu posunu, včetně procentuálního vyjádření.

Ačkoli počty výskytů použitých kondenzátorů nejsou příliš vysoké, popišme si alespoň tendenci, kterou můžeme pozorovat (tabulka 13). Oproti českému originálu se ruský překlad vyznačuje tendencí k větší větší míře explicitnosti – celkem 77 jevů s procentuálním vyjádřením 81,91 % oproti 17 jevům (18,09 %) inklinujícím k implicitnímu vyjádření. Tyto výsledky jsou překvapující, jelikož nepotvrzují tendenci ruských odborných textů, které se oproti českým textům běžně vyznačují vyšší mírou implicitnosti. V překladu do ruštiny bychom totiž předpokládali tendenci ke kondenzaci při častějším využití kondenzačních prostředků.

Tabulka 13: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v textech O. Krejčího (překlad do ruštiny)

Krejčí – ČJ originál a RJ překlad					
	Počet jevů, u kterých došlo k posunu	Posun k explicitnímu vyjádření	Vyjádření v %	Posun k implicitnímu vyjádření	Vyjádření v %
VF	11	0	0,00	11	100,00
PřK	1	1	100,00	0	0,00
Pak	2	2	0,00	0	0,00
IK	4	0	0,00	4	100,00
SK	9	7	77,78	2	22,22
AdjK	65	65	100,00	0	0,00
AdvK	2	2	100,00	0	0,00
Celkem	94	77	81,91 %	17	18,09 %

Pro úplnost uvádíme stejně jako u textů N. A. Naročnické přehled posunů k explicitnějšímu/implicitnějšímu vyjádření včetně započítání tzv. nulových ekvivalentů se zachováním výpovědi (Tabulka 14). I zde procentuální výsledky potvrzují výsledky popsané výše (tabulka 13). Posun k implicitnímu vyjádření vzrostl jen nepatrně.

Tabulka 14: Přehled posunů k implicitnějšímu/explicitnějšímu vyjádření v textech O. Krejčího (vč. nulových ekvivalentů)

Krejčí – ČJ originál a RJ překlad					
	Počet jevů, u kterých došlo k posunu (vč. nulových ekvivalentů)	Posun k explicitnímu vyjádření	Vyjádření v %	Posun k implicitnímu vyjádření	Vyjádření v %
VF	18	0	0,00	18	100,00
PřK	1	1	100,00	0	0,00
Pak	2	2	100,00	0	0,00
IK	4	0	0,00	4	100,00
SK	11	7	63,64	4	36,36
AdjK	68	65	95,59	3	4,41
AdvK	2	2	100,00	0	0,00
Celkem	106	77	72,64 %	29	27,36 %

V závěrečné tabulce 15 nalezneme počty jevů, u kterých nedošlo k žádnému posunu a překladatel použil buď VF nebo stejný kondenzační prostředek. V 92,79 % je český překlad shodný s jeho ruským originálem z hlediska predikační sevřenosti. U zbylých 7,21 % došlo k posunu. Výsledek nám sice nepotvrzuje předpoklad, že ruské texty inklinují

k implicitnějšímu vyjádření (náš výsledek je právě opačný), ale jak sami můžeme vidět, je tento výsledek opravdu velmi málo průkazný.

Tabulka 15: Nulový posun v textech O. Krejčího

Posun v rámci zkoumaného jevu – Krejčí (C originál ČJ – D překlad RJ)			
	Celkem jevů v ČJ originálu	Žádný posun	Vyjádření v %
VF	894	883	98,77
PřK	3	2	66,67
Pak	2	0	0,00
IK	46	42	91,30
SK	233	224	96,14
AdjK	111	46	41,44
AdvK	3	1	33,33
Posun v rámci celku			
Celkem	1292	1198	92,72 %

3.5 Dynamika výrazu z hlediska pasivní/aktivní formy sloves

Pro kontrastivní analýzu z hlediska dynamiky výrazu jsme vycházeli z předpokladu, že trpné tvary sloves mají častější výskyt v ruských odborných textech než v českých. Větší frekvence činných tvarů v češtině by měla být důkazem toho, že čeština je ve svém způsobu vyjadřování v odborných textech dynamičtější a tedy i více dějová.

Jak ukazuje tabulka 18, zkoumali jsme ve všech našich textech (na základě celkového výskytu VF), přílohy A až F, procentuální podíl trpného rodu oproti činnému. Trpný rod jsme v přílohách vyznačovali podtržítkem. Výsledky nám ukazují, že původní ruské texty mají vždy větší zastoupení trpného rodu ve srovnání s češtinou. Celkem ruský originál užívá v 15,61 % případů trpný rod, český originál v 12,09 % případů. Je zajímavé, že v přeložených textech se procentuální podíl snížil – v ruském překladu je pasivum užito v 10,20 % případů, v českém překladu v 5,08 %. Opět však trpný rod v ruském textu převažuje.

Z překladatelského hlediska je zajímavý výsledek textu P. Jelínka (Příloha F), který je k dispozici pouze v češtině. Trpný rod je přítomen celkem v 91 případech a tvoří dokonce

17,77 % (činný rod v 82,23 %). Výskyt pasiva je oproti textům, u kterých máme srovnání s originálem/překladem (Přílohy A až D), poměrně vysoký. Tento fakt může svědčit o skutečnosti, že si je překladatel vědom úzu v daném jazyce a v ruském jazyce má tendenci prosazovat trpný rod, v českém jazyce jej naopak využívá méně.

Jak bylo popsáno v teoretické části, odstín trpného vyjádření mají v ruském jazyce i plné formy trpného participia přítomného, např.: читаемый, прочитанный, читающийся читавшийся. V empirické části 3.2 (tabulka 7) jsme získali výsledky, kdy participiální kondenzátor tvoří 8,4% podíl. Domnívám se, že i tento odstín trpného vyjádření je velmi zajímavý, avšak porovnání s češtinou zde bohužel z důvodu odlišné klasifikace nelze provést. Společně s výsledky trpného rodu ale i tento 8,4% podíl participia (participiálního kondenzátoru) potvrzuje, že ruské odborné texty inklinují k větší tpnosti ve vyjadřování.

Tabulka 16: Užití pasiva

	Celkem VF	Pasivum	Pasivum v %
A Naročnická originál RJ (9 000 slov)	737	100	13,57
B Naročnická překlad ČJ (9 000 slov)	928	47	5,06
C Krejčí originál ČJ (9 000 slov)	894	79	8,84
D Krejčí překlad RJ (9 000 slov)	892	91	10,20
E Něžinskij originál RJ (7 000 slov)	493	92	18,66
F Jelínek originál ČJ (7 000 slov)	512	91	17,77

Celkem orginál RJ	1230	192	15,61
Celkem orginál ČJ	1406	170	12,09

Celkem překlad RJ	892	91	10,20
Celkem překlad ČJ	926	47	5,08

3.6 Dynamika výrazu z pohledu užití verbonominálních spojení

Doposud jsme se dívali na verba finita jen z hlediska frekvence výskytu a jejich trpného/činného vyjádření, nyní se důkladněji podíváme také na jejich formu z hlediska

verbonominálních obrátů. Kvantitativní stránku jsme zkoumali v porovnání originálních a překladových textů (Přílohy A až D). Výrazy jsou v přílohách vyznačeny oranžovou barvou. Celkové počty uvádíme ve výčtu níže:

- Příloha A: Naročnická – RJ originál – celkem 46 verbonominálních spojení
- Příloha B: Naročnická – ČJ překlad – celkem 23 verbonominálních spojení
- Příloha C: Krejčí – ČJ originál – celkem 13 verbonominálních spojení
- Příloha D: Krejčí – RJ překlad – celkem 22 verbonominálních spojení

V ruských textech je vždy přítomno téměř o polovinu více verbonominálních spojení v porovnání s jejich českým protějškem (originálem nebo překladem). Ruský originál (Příloha A) a český překlad (Příloha B) dosahují téměř dvojnásobného množství verbonominálních vazeb (oproti českému originálu a ruskému překladu). Samozřejmě si musíme být vědomi, že máme k dispozici jen jeden typ textu, který je ovlivněn idiolektem autora (jiný autor by verbonominální obraty používal ve větší či menší míře). Bez povšimnutí však nemůžeme nechat skutečnost, že ruský originál (Příloha A) má nejvyšší podíl slovesně jmenných spojení a překladatel do češtiny (Příloha B) je oproti originálnímu textu s (Příloha C) sice používá ve větší míře, avšak ve srovnání s ruským originálem stále podstatně méně. Je ovlivněn originálem, ale snaží se text přizpůsobit českému úzu.

Přesně opačnou tendenci pak má český originál (Příloha C) a ruský překlad (Příloha D). Verbonominální vazby jsou v ruském překladu používány podstatně méně než v ruském originálu (Příloha A), ale poměr je téměř dvojnásobný ve srovnání s českým originálem (Příloha C). Opět to dokazuje, že překladatel je originálem ovlivněn, ale snaží se dostát ruskému úzu.

Uvedme si pro úplnost několik příkladů užitých verbonominálních výrazů.

- 1) Уже 2 октября «победоносные» польские войска вступили в Тешин, после чего и Венгрия заявила претензии на большую часть Словакии и Закарпатье. (Příloha A, s. III.) = претендовала
- 2) Мюнхенский сговор вызвал глубокое разочарование Москвы, где сразу предупреждали и о далеко идущих последствиях концепции Чемберлена, и о гибельности польского демарша, ибо он только способствовал будущему походу Гитлера на Польшу. (Příloha A, s. IV.) = разочаровал Москву

- 3) *Mnichovský komplot vyvolal v Moskvě hluboké zklamání, kde hned upozorňovali na dalekosáhlé důsledky Chamberlainovy koncepce, jakož i na zhoubnost polské demarše, protože jenom napomáhala budoucímu pochodu Hitlera do Polska. (Příloha B, s. XXII) = hluboce zklamal Moskvu*
- 4) *Naproti tomu ani jeden návrh ze strany Velké Británie neposkytoval záruky pobaltským republikám – západní hranici SSSR. (Příloha B, s. XXVI) = nezaručoval*
- 5) *Podle Seton-Watsona nikdo neměl Čechům za zlé, že si chtěli koridorem zabezpečit přístup k moři. (Příloha C, s. XL) = nezazlíval*
- 6) *Sám Masaryk vždy ve svých memorandech, statích i studiích citlivě zohledňoval aktuální stav mocenské rovnováhy za války a často i z čistě diplomatických důvodů v určitých okamžicích kladl akcent na různé územní nároky. (Příloha C, s. XLIII) = akcentoval*
- 7) *Взгляды и подходы Масарика имели значительное влияние на философскую мысль в Чехословакии, на чешскую и словацкую интеллигенцию, культуру и политическую жизнь. (Příloha D, s. LIII) = значительно влияли*
- 8) *Согласно Сетону-Уотсону, никто не вменял чехам в вину то, что они хотели посредством этого коридора обеспечить выход к морю. (Příloha D, s. LVII) = не обвинял чехов*

Verbonominální spojení způsobují oslabenost valenční dynamiky slovesa. Stejně jako v předcházející podkapitole 3.5, kde jsme dynamiku slovesa zkoumali z hlediska užití trpné nebo činné formy slovesa a kde nám analýza potvrdila, že dějovost sloves je silnější u českých textů (jak textů originálních, tak textů překladových), docházíme v této části k dílčímu závěru, že verbonominální vazby slovesa jsou častější u ruských textů (originálních i překladových). Tento výsledek nám rovněž potvrzuje, že dynamika sloves v českých textech je větší než dynamika sloves v textech ruských.

4. Závěr

V závěru si shrňme výsledky, ke kterým jsme průběžně docházeli v jednotlivých kapitolách. Zároveň nám tyto výsledky pomohou přispět novými poznatky k tematice predikační sevřenosti obou zkoumaných jazyků a potvrdit skutečnost, že ruské politologicko-historické texty jsou predikačně sevřenější než politologicko-historické texty české.

Predikační sevřenost jsme zkoumali z hlediska kondenzačních prostředků. Nejprve jsme provedli kvantitativní výzkum a kontrastivní analýzu původních textů (pro každý jazyk dosahoval vzorek celkem 14 000 slov). Mohli jsme pozorovat, že se jak u ruského, tak u českého originálního textu objevuje stejná posloupnost užití syntaktických kondenzátorů, přičemž je tvořena tato sestupná řada: VF, SK, IK, PaK/AdjK (z důvodu rozdílné ruské a české klasifikace), PřK a v češtině navíc v minimálním množství AdvK. Tato posloupnost byla identická pro oba jazyky, avšak míra užití jednotlivých kondenzátorů se lišila. Zároveň jsme při studiu odborné lingvistické literatury narazili na fakt, že adjektivní kondenzátor je v české jazykovědné literatuře klasifikován zcela jinak než je tomu v literatuře ruské, což kvantitativní analýzu značně znesnadňuje. Česká klasifikace řadí téměř všechny jevy ke skupině dějových adjektiv, avšak v ruské klasifikaci jsou tato brána jako participia.

Došli jsme k závěru, že originální český odborný text politologicko-historického charakteru je z hlediska míry užití VF oproti analogickému ruskému odbornému textu explicitnější. Významné co do frekvence bylo také u všech analyzovaných originálních českých textů použití SK. Ostatní případy užití kondenzátorů svědčily o tom, že ruský text je implicitnější, neboť celkově využívá více a rozmanitějších kondenzačních prostředků než čeština.

Čeština využívá v originálních textech v 16,5 % případů častěji VF. Ruština, s výjimkou adjektivního a adverbialního kondenzátoru, využívá v originálních textech častěji všechny kondenzátory – participiální kondenzátor v 8,0 % případů častěji (z celkového 8,4% podílu), infinitivní kondenzátor v 6,4 % případů (z celkového 9,9% podílu) a přechodníkový kondenzátor v 3,8 % případů častěji (z celkového 4% podílu).

Kondenzačních prostředků je v ruských původních textech dokonce 1,73krát více ve srovnání s českým originálem (1 226 / 709). Liší se především užitím polovětných vazeb v podobě

přechodníkových kondenzátorů a užitím participiálního (v ruštině) a infinitivního kondenzátoru.

Dále jsme provedli kontrastivní translatologickou analýzu v obou směrech – nejprve z ruského originálu do češtiny, poté z českého originálu do ruštiny (pro každý směr byl vzorek určen na 9 000 slov).

U ruského originálu a českého překladu jsme došli ke stejnému závěru, a sice že nejvyšší podíl tvoří VF a SK. Jak jsme však předpokládali, míra užití VF se v českém překladu oproti ruskému originálu zvýšila. V ruštině tvořila 51,8 % (736 jevů), v překladu 64,0 % (928 jevů). Z kondenzačních prostředků je v ruském originálu i českém překladu nejčastěji využit SK – v ruském originálu je jeho výskyt v 23,2 % případů (329 jevů), v českém překladu je výsledek o něco nižší 20,1 % (292 jevů). Tato skutečnost je ve shodě s celkovou vyšší nominálností ruských odborných textů. Český překlad odpovídal našim předpokladům, že bude oproti originálu explicitnější z hlediska užití VF a celkově nižšího zastoupení všech kondenzačních prostředků. Překladatel se držel českého odborného úzu.

Z translatologického hlediska nás samozřejmě zajímalo, v kolika procentech se oba texty od sebe liší z hlediska predikační sevřenosti. V 79,31 % je český překlad shodný s jeho ruským originálem. Zbýlých 20,69 % prošlo implicitními či explicitními změnami (79,63 % – tendence k explicitnímu vyjádření, 20,37 % – tendence k implicitnímu vyjádření).

Také kontrastivní analýza českého originálu a ruského překladu odhalila v obou textech vedle VF vysoký podíl SK. Mimo to přinesla i překvapivé výsledky. Oproti českému originálu se totiž ruský překlad vyznačuje tendencí k větší míře explicitnosti – celkem 77 jevů s procentuálním vyjádřením 81,91 % oproti 17 jevům (18,09 %) inklinujícím k implicitnímu vyjádření. Předpokládali bychom totiž opačnou tendenci s častějším využitím kondenzačních prostředků. Na druhou stranu musíme přiznat, že 17 jevů je velmi málo průkazný vzorek, který by bylo třeba ještě rozšířit, příp. se zaměřit na analýzu dalšího textu politologicko-historického textu od jiného autora. V rámci celku došlo k posunům jen u 7,21 % případů. Český překlad je tedy z hlediska predikační sevřenosti shodný s ruským originálem v 92,79 %. Z výsledků vyplývá, že překladatel mnohem méně respektoval existující ruský odborný

úzus. V opačném případě, by jistě docházelo k použití kondenzačních prostředků častěji, takže v textu by pak byl jejich výskyt vyšší než oněch zmíněných 17 jevů.

Domnívám se, že na základě výše popsaných skutečností plynoucích ze všech provedených analýz můžeme potvrdit, že české odborné texty politologicko-historického charakteru se vyznačují syntaktickou sevřeností, přičemž v případě ruštiny má toto tvrzení ještě silnější platnost.

Dynamiku sloves a celkovou dějovost vyjadřování jsme posuzovali jak v ruském originálu a českém překladu, tak v českém originálu a ruském překladu. Ruský originál užívá pasivum celkem v 15,61 % případů, český originál v 12,09 % případů. V přeložených textech se procentuální podíl snížil – v ruském překladu je pasivum užito v 10,20 % případů, v českém v 5,08 %. Opět však trpný rod v ruském textu převažuje. Ruský text má navíc významný podíl participiálního kondenzátoru (8,4% podíl), který napomáhá docílit trpného vyjadřování. Tyto výsledky nám dokazují, že VF v českých textech je dynamičtější a oproti ruštině je jeho dějovost vyšší.

Oslabenosti valenční dynamiky slovesa napomáhají i verbonominální spojení. V obou jazycích se s nimi v analyzovaných textech setkáváme poměrně často, v námi analyzovaných ruských textech (originálních i překladových) je dokonce jejich výskyt téměř o polovinu vyšší ve srovnání s jejich českým protějškem (originálem nebo překladem). Tento výsledek nám proto rovněž dokazuje, že dynamika sloves v českých textech je větší než dynamika sloves v textech ruských. Tato problematika ovšem zasahuje už do oblasti tzv. nasycenosti výrazu. Její stupeň, charakter a míra výskytu výrazů nasycených v odborných textech by si zasloužily podobnou analýzu, jaká byla provedena v oblasti predikační sevřenosti.

V diplomové práci jsme pomocí kvantitativní analýzy predikační sevřenosti dokázali a potvrdili skutečnost, že ruské politologicko-historické texty jsou predikačně sevřenější a vyznačují se frekventovanějším užitím rozmanitějších kondenzátorů než české politologicko-historické texty. Rovněž se nám podařilo potvrdit, že užití VF (predikát) je méně dynamické a méně dějové v ruských politologicko-historických textech než v analogických textech českých.

5. Seznam použité literatury

- BAUER, J. et al. *Příruční mluvnice pro Čechy. 2. díl. Skladba*. Praha: SPN, 1979.
- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- ČECHOVÁ, M. et al. *Čeština – řeč a jazyk. 2. přepracované vydání*. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-57-9.
- ČECHOVÁ, M. et al. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-21-8.
- FEDOROV, A. V. *Osnovy obščej teoriji perevoda*. Moskva: Vysšaja škola, 1983.
- GAK, V. G. *Jazykovyje preobrazovanija. Vidy jazykovych preobrazovanij. Faktory i sfery realizacii jazykovych preobrazovanij*. Moskva: Knižnyj dom Librokom, 2010. ISBN 978-5-397-01229-4.
- GOLUB, I. B. *Grammaticeskaja stylistika sovremennogo russkogo jazyka*. Moskva: Vysšaja škola, 1989. ISBN 5-06-000196-2.
- GREPL, Miroslav et. al. *Příruční mluvnice češtiny*. Brno: NLN, 1995. ISBN 80-7106-134-4.
- HAUSENBLAS, K. Explicitnost a implicitnost jazykového vyjadřování. In *Slovo a slovesnost*, 1972, č. 33, s. 98–104.
- JELÍNEK, J., BEČKA J. V. a TĚŠITELOVÁ, M. *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961. Dostupné také z: <http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/ujc/infoz/Frekvence-slov-1961/Frekvence-slov-1961.pdf>
- JELÍNEK, M. Funkce a typy syntaktických kondenzátorů v odborných textech. In *Termina 2000*. Praha: Galén, 2001. s. 48–53.
- JELÍNEK, M. Funkce a vývoj syntaktických kondenzátorů v slovanských jazycích. In *Otázky slovanské syntaxe II, Sborník symposia „Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj“*. Brno: UJEP, 1968. s. 389–395.
- JELÍNEK, M. Volba mezi explicitností a implicitností ve verbální komunikaci. In *Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře*. Ústí nad Labem: UJEP, 1999. s. 11–17.
- JELÍNEK, M. Syntaktické tendence odborného stylu. In *Československý terminologický časopis*, 1963, č. 2, s. 65–84.
- KOMISSAROV, V. N. *Lingvistika perevoda*. Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1980. ISBN.
- KOMISSAROV, V. N. *Teorija perevoda*. Moskva, Vysšaja škola, 1980.

KONŠALOVÁ, P. *Explicitnost a explicitace v překladu*. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie, 2006. 125 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Dorothea Uhle.

KOTJUROVA, M. P. *Stilistika naučnoj reči*. Perm': Permskij gosudarstvennyj universitet, 2009. ISBN 978-5-7944-1329-8.

KOŽINA, M. N. *O rečevoj sistemnosti naučnogo stilja sravnitel'no s nekotorymi drugimi*. Perm', Permskij universitet. 1972.

MITROFANOVA, O. D. *Naučnyj stil' reči: problemy obučenija*. Moskva: Russkij jazyk, 1976.

OGANESJANOVÁ, D. Stilevaja norma i perevod. In: Corness, P., Králová, J. (eds.) *Folia translatologica*. Praha: Charles University, Faculty of Arts, 1999, s. 154-156.

PETR, J., DANĚŠ, F. et al. *Mluvnice češtiny 3: Skladba*. Praha: Academia, 1987.

PRAŽSKÁ, H. *Explicitnost a explicitace v překladu*. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie, 2008. 81 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Danuše Oganješjanová, CSc.

RECKER, Ja. I. *Teorija perevoda i perevodčeskaja praktika*. Moskva: R. Valent, 2010. ISBN 978-5-93439-292-6.

SENKEVIČ, M. P. *Stilistika naučnoj reči i literaturnoje redaktirovanije naučnych proizvedenij*. Moskva: Vysšaja škola, 1984.

TĚŠITELOVÁ, M. *Linguistica IV. Psaná a mluvená odborná čeština z kvantitativního hlediska (v rámci věcného stylu)*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1983a, s. 1–26.

TĚŠITELOVÁ, M. *Linguistica VII. Kvantitativní charakteristiky současné odborné češtiny (v rámci věcného stylu). Tabulky a přehledy*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1983b.

TĚŠITELOVÁ, M. et al. *O češtině v číslech*. Praha: Academia, 1987.

Internetové zdroje

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR v. v. i., 2014 [citováno 2014-10-20]. Dostupné z: <<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=je+zn%C3%A1mo&Hledej=Hledej#bref6>>.

Kategorija zaloga i razrjady perechodnych i neperechodnych glagolov. *Akademija Nauk SSSR. Institut ruskogo jazyka. Russkaja gramatika*. [online]. 2015 [cit. 2015-06-07]. Dostupné z: <<http://rusgram.narod.ru/1455-1489.html>>.

KROUPOVÁ, Libuše. Klasifikace sekundárních předložek z hlediska jejich tvoření. *Naše řeč* [online]. 1984, roč. 67, č. 3 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6455>>.

Kul'tura pis'mennoj reči. Grammatika. *Slovoobrazovanije i morfologija* [online]. 2001–2015 cit. 2014-10-11]. Dostupné z: <<http://gramma.ru/RUS/?id=2.25>>.

MACHÁČKOVÁ, Eva. Srovnání českých, ruských a německých slovesně jmenných spojení. *Naše řeč* [online]. 1990, roč. 73, č. 2 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6917>>.

Odnosostavnyje predloženiya. *Studopedija. Vaša školopedija* [online]. [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <<http://www.krugosvet.ru/enc/lingvistika/zalog-v-russkom-yazyke>>.

Obščaja charakteristika zaloga. Obrazovanije dejstvitel'nogo i stradatel'nogo zaloga. *Sovremennyj russkij jazyk. Leksika. Frazeologija. Morfologija* [online]. 2006-2015 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <<http://www.bibliotekar.ru/russkiy-yazik-2/173.htm>>.

Spravočno-informacionnyj portal Gramota.ru [online]. 2015 [cit. 2014-09-21]. Dostupné z: <<http://gramota.ru/>>.

ŠTÍCHA, František. K užívání a významu dvojí formy trpného rodu v současné spisovné češtině. *Naše řeč* [online]. 1979, roč. 62, č. 2 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6109>>.

Zalog v russkom jazyke. *Enciklopedija Krugosvet* [online]. 2015 [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <<http://www.krugosvet.ru/enc/lingvistika/zalog-v-russkom-yazyke>>.

6. Seznam zkratk

VF	Verbum finitum
PřK	Přechodníkový kondenzátor
PaK	Participiální kondenzátor
IK	Infinitivní kondenzátor
SK	Substantivní kondenzátor
AdjK	Adjektivní kondenzátor
AdvK	Adverbiální kondenzátor

Přílohy A–F (samostatná příloha k diplomové práci)

Analyzované texty:

Příloha A strany I – XIX

Krejčí, O. *Geopolitika středoevropského prostoru. Pohled z Prahy a Bratislavy*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. (český originál)

Příloha B strany XXXVII – LII

Krejčí, O. *Geopolitika Central'noj Evropy. Vzgljad iz Pragi i Bratislavy*. Praga: Ottovo nakladatelství, 2010. (text přeložený z češtiny do ruštiny)

Příloha C strany XXXVII – LII

Naročnickaja, N. A., Falin, V. M. i dr. *Partitura Vtoroj mirovoj vojny. Kto i kogda načal vojnu?* Moskva: Veče, 2009. (ruský originál)

Příloha D strany LIII – LXXIII

Naročnickaja, N. A., Falin, V. M. a kol. *Partitura druhé světové války: kdo a kdy začal válku?* Praha: Ottovo nakladatelství, 2010. (text přeložený z ruštiny do češtiny)

Příloha E strany LXXIV – LXXXVIII

Jelínek, P. *Zahraničně-politické vztahy Československa a Polska 1918–1924*. Opava: Matice slezská, 2009. (český originál)

Příloha F strany LXXXIX – CI

Nežinskij, L. N. *V interesach naroda ili vopreki im? Sovetskaja meždunarodnaja politika v 1917–1933 godach*. Moskva: Nauka, 2004. (ruský originál)